

LJUBLJANA, dne 15. julija 1907.

POPOTNIK

▷ Pedagoški in znanstven list. ◁

Letnik XXVIII.

Štev. 7.

VSEBINA:

1. Prof. Makso Pirnat: Uporaba črtic iz življenja naših pesnikov in pisateljev pri jezikovnem pouku	193
2. Dr. V. Hüttl in Dragotin Pfišil: Skrta in nastajajoča tuberkuloza otrok	202
3. I. B.: Telesna vzgoja	210
4. Eliza Kukovec: Nazorni uk — propedeutika realij	217
5. Književno poročilo	221
6. Razgled: Listek 222 — Pedagoški paberki 222 — Kronika	223

Last in založba

„Zaveze avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev“.

Izdajatelj in za uredništvo odgovoren: Anton Sterlekar.

„Učiteljska tiskarna“

last „Učiteljskega tiskovnega društva“,
registr. zadruga z omejenim jamstvom

v Ljubljani, Gradišče št. 4

priporoča slavnim krajnim šol. svetom,
šolskim vodstvom in učiteljstvu

uradne tiskovine

iz svoje zaloge.

Ceniki se pošiljajo na zahtevo zastonj. Ÿ Po-
strežba točna. Ÿ Tudi vse tiskovine za župan-
stva ima tiskarna po zmernih cenah v zalogi.

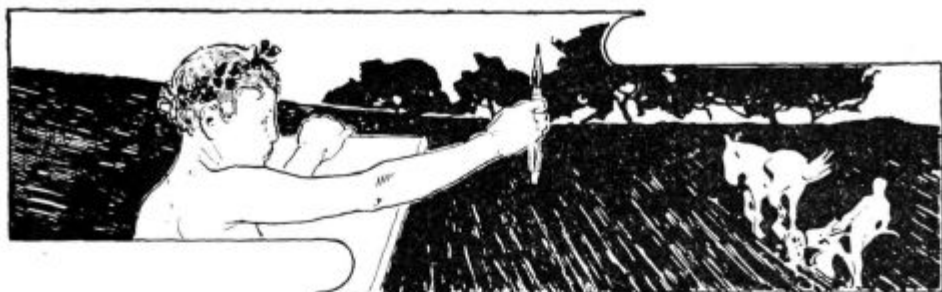
Tiskarna sprejema vsa v tiskarsko stroko spadajoča
dela ter jih izvršuje okusno in po solidnih cenah.

Izvrševanje tiskovin v enobarvnem in večbarv-
nem tisku. Ÿ Tiskanje muzikalij in časopisov.

LITOGRAFIJA.

Telefon št. 118. Ÿ Poštna hranilnica št. 76.307.

Uporaba črtic iz življenja naših pesnikov in pisateljev pri jezikovnem pouku.

Na občnem zboru „Učiteljskega društva za kranjski okraj“ v Podbrezjah dne 16. maja 1907
predaval *prof. Makso Pirnat*.

Hvaliti svoje rajne dobrotnike, povzdigovati njih dela in znamenite zasluge, nam je prav lahka dolžnost, kakor njih slavne zglede posnemati. Kdor svojih slavnih prednikov ne časti, njih vrli naslednik biti vreden ni. *Ant. Mart. Slomšek*.

Stara, opravičena zahteva je, da bodi prvi pouk v šoli vseskozi lahko umljiv, nazoren, konkreten. Učitelj naj se varuje, da ne zaide preveč v abstraktnost; glavno oporo išči v konkretnosti, v tem, kar otrok lahko dozna s svojimi čuti. To velja za vse predmete. Nekateri predmeti imajo snov, katera je že samaobsebi konkretna, pri kateri učitelj takorekoč ne more zaiti v abstraktnost, otrokom nerazumljivo, na pr. naravoslovje, prirodopisje, zemljepisje. Velike težkoče pa se stavijo v tem oziru pri jezikovnem pouku.

Zato so vsi pedagogi smatrali za svojo dolžnost, da tudi jezikovni pouk, ki je samobsebi večjidel abstrakten, pripravijo dostopen otroškemu razumu, da ga ponazorijo, da ga spravijo z višav meglene abstraktnosti v nižave jasne, dostopne konkretnosti. Da so v tem smislu delovali tudi že naši starejši učitelji, katerim je bil njih posel resen, ni treba posebej poudarjati. Posebno v novejšem času se je začelo to tudi pri nas sistematično gojiti s takoimenovanimi »učnimi slikami«. Ne da se tajiti, da imajo te slike marsikaj dobrega na sebi, da je njihova uvedba pri nas sprožila marsikatero koristno pedagoško vprašanje in razmotrivanje. Očitati pa moramo

tem slikam, da so prirejene večjidel vse po enem vzorcu, da so pri njih odločevale znane formalne stopnje. Prav velik formalizem pa ni nikjer dober in po nepotrebnem vklepa v ozke, neprekoračljive meje osebnost učiteljevo, da ta ne more priti v šoli do tistega ugleda in do tiste veljave, ki ji gre.

I.

Marljivo torej uporabljajo naši učitelji raznovrstna sredstva in pripomočke, ki se ravnaajo po času in razmerah, da bi tudi jezikovni pouk oživili, napravili zanimiv in vzbudili med mladino veselje do njega. Svojo pozornost obračajo večinoma na razne berilne sestavke same, ne upoštevajo pa pri tem pisateljev in pesnikov, katerih spisi in pesmi so vzete v berila. Otrok pač bere pod sestavkom, pod pesmico imena pisateljev in pesnikov, čuje mimogrede opazko, da je to in ono ime nosil »velik«, »slaven« mož, in to je večkrat vse.

Ta imena, ki stoje pod ali nad berili in katera so preje celo popolnoma izpuščali, so samanasebi nepomenljiva, večkrat se celo popolnoma prezro. A kakor berilo samo, tako treba oživiti tudi ta imena, obrniti pozornost učencev nanja, vzbuditi med njimi radovednost v življenje in, če primerno, tudi v delovanja mož, katera nam kličejo ta imena v spomin. Moj namen je danes pokazati, kako se na lahek način obdajo ta imena z mesom in krvjo, kako se jim vdihne pravo življenje in kako se obenem poveča zanimanje za berivo samo.

Ako čuje učenec besede »pesnik«, »pisatelj« mu vzbujajo ta imena nejasne, abstraktne pojme. Pesniki, pisatelji — zde se mu posebna, nenavadna bitja. Gleda jih nad sabo na visokem piedestalu, kamor se navadno niti ozreti ne upa. Treba torej, da učitelj te može prestavi z visokega sedeža med učence, ki naj se prepričajo in uverijo, da so i oni bili pravi ljudje, pred vsem, da so imeli tudi svojo mladost, veselo ali žalostno, kakršno preživlja tudi ljudskošolski učenec.

Na noben način ne doseže učitelj tega lažje kakor s tem, da podaja mladini o priliki prikladne črtice (anekdote) iz življenja važnih pesnikov in pisateljev. Če le mogoče, naj zajame te anekdote v prvi vrsti iz mladostne dobe pisateljev in pesnikov.

Seveda ne mislim tukaj na celotne življenjespise, ki niso primerni za mlajše otroke, kateri bodo pa na drugi strani z odprtimi ustmi in ušesi poslušali posamezne, zanimive, večkrat tudi smešne dogodke in pripetljaje iz življenja naših odličnejših slovstvenikov. Ne da se tudi prerekati, da ima marsikak tak dogodek svoje нравno ozadje, svoje нравno jedro; večkrat kažejo take anekdote lastnosti, katere so mladini priporočati, pa tudi napake, pogrške, katerih naj se skrbno ogiblje.

Da postane še bolj jasno, kake vrste črtice bi priporočal v uporabo pri jezikovnem pouku v ljudski šoli, jih hočem za zgled nekaj navesti.

II.

Iz življenja Valentina Vodnika:

»Ko je bil Vodnik dušni pastir na Koprivniku, se mu je primeril ta-le dogodek:

Nekoč se vrača iz oddaljene vasi, kamor je bil šel obhajat bolnika. Kar mu priteče naproti izpehana koza in ga milo pogleda.

„Čegava je ta koza?“ popraša Vodnik nekoga, ki prihaja po drugi stezi.

„Častitljivi gospod! Žival ima usmiljenje, človek ga nima. Moji sosedi, ubogi siroti, so pomrli starši. Zdaj pa pride grajski oskrbnik in jo tirja za 40 K, ki so si jih še njeni starši izposodili v gradu. Vse njeno imetje je naložil na voz, ker ne more izplačati starega posojila, in prete ji tudi, da jo izpode iz hišice.

„Sramotno je to! Kaj pa je s to kozo!“

„Najbrže je slutila, kaj jo čaka. Hitel sem za njo, da jo skrijem pred trinogom.“

„Uboga živalica! Ali je daleč do tiste hiše?“

„Ne. Tamle je za onim skalovjem. Pokažem Vam lahko, če hočete?“

In odideta. Kmalu sta pred hišo. Na pragu sedi mlada deklica osemnajstih let in ihti. Pred njo pa stoji debel mož.

„Ne jokaj, deklič!“ izpregovori Vodnik in položi desnico na njeno glavico. Koza pa liže njegovo levico.

Oskrbnik se zgane in obledi.

„Kje imate dolžno pismo in dokaz, da je dolg vaš?“ nagovori ga Vodnik.

„Oprostite, častni gospod! Bodite prepričani, to je bila le mala šala.“

„Tako torej? Nasilstvo vam je šala? Takoj izložite dekličino imetje in odidite!“ — — —

Z jezo v srcu ukaže oskrbnik hlapcu izložiti in oba sramotno odideta.

„Ti pa, deklič, ne moreš več tukaj ostati“, nadaljuje Vodnik. „Bog ve, kaj se utegne s teboj zgoditi. Pojdi k Stari Fužini, tam bodeš našla moje znanke. Ostani tamkaj, da tvoj sosed spravi hišico v denar. Poznam poštenega mladeniča, ki te bo rad vzel za ženo. Na tistih 40 K pa ni treba več misliti.“

Dva meseca pozneje pa sta stala dva zaročenca v cerkvi sv. Križa na Koprivniku. Vodnik ju je poročil.¹⁾

Iz življenja pisatelja in vzgojeslovca škofa Mateja Ravnikarja:

Nekega dne, ne da bi materi kaj omenil, prime oče fanta za roko, rekoč: „Matevžek, pojdeva!“ Kakor reče, tako stori. Pospravita najpotrebnejše — tudi prihranjene dečkove petice — ter se napravita na pot v Ljubljano. Kreneta jo po bližnici čez vaški pašnik „Brinje“, neznaten griček pod Vačami,

¹⁾ Valentin Vodnik, prvi slovenski pesnik. Spisal Peter Bohinjec. — Knjižnica Družbe sv. Cirila in Metoda, III. zvezek, str. 49 in naslednje.

proti Hotiču, kjer so uprav pastirji, Matevžetovi sovrstniki in znanci, pasli živino. Akoravno so Matevžeka zaradi njegove priljudnosti in potrpežljivosti vsi radi imeli, smejali so se vendar, videč ga v praznični obleki z jako širokim klobukom na glavi. Toda oče jim pravi: „Le smejajte se, bodele še videli, Matevžek bo še enkrat škof!“¹⁾)

Iz življenja Blaža Potočnika:

Mladi Blaže pridobi in nagovori svoje tovariše, naj bi šli čez plitvo stransko strugo na Savini klečat po drva, da bi jih nesli domov za kurjavo. Otroci se boje sive Save; le Blaže se spusti v brod, a — valovi ga vzdignejo in odneso. Na bregu stoječi tovariš, Jančev Tone, kliče na pomoč in vpije: „Blaža je Sava vzela!“

Mati Barbara sliši klic in hitro teče ob Savi za otrokom, se zažene v deročo vodo in reši svojega sina. Ko se Blaže zopet zave, vpraša: „Kje je moj slamniki?“²⁾)

Iz življenja pesnika Franceta Prešerna:

Prešernova mati je ležala l. 1844. na smrtni postelji v Šent Rupertu za Beljakom, kjer je njen sin Juri skrbno pasel svoje ovčice.

Okrog nje so bili zbrani trije njeni otroci: župnik Juri, kateremu je božja dobrotla naklonila ta zavidljiv dar, da je videl v svoji hiši umirati mater in ji mogel zatisniti oči, in hčeri Uršula in Alenka, ki sta prebili mnogo let v Jurjevem domu na Koroškem.

Pesnika ni bilo sedaj pričo. Čuteč, kako bo zaželelo mehko njegovo srce materinih poročil, vpraša mater ena izmed sestra: „Kaj pa naj, mati, Froncu v Ljubljani sporočimo o Vas?“ Nato je znamenita slovenska mati, umirajoč na nemški zemlji, v postelji se sklonila; kot prorokinji jej je postal obraz in s povzdigneno glavo je jela govoriti: „Govorila bom pismo sama. Pišite Froncu, da bom umrla, ozdravela ne bom več. Kranjskega ne bom videla več. Na mojo pot boste vsi prišli in morebiti on prvi. Tako fleten otrok je bil Fronce; le sedaj naj tudi prav obrne svojo reč. Tako pišite Froncu. Ti, Juri, piši!“

Prikupen torej je bil pesnik Prešeren kot otrok; prikupen materi, prikupen ljudem. Tako nam ga opisuje na zadnjo uro srce, ki ga je na zemlji najbolj umelo in izmed vseh svojih osmerih otrok, kakor se sploh poroča, ljubilo najbolj.

Zato so pa tudi pesniku beročemu to materino zadnje pismo „šle doli debele solze kakor grah“. Tako je pripovedovala sestra Katra in pristavila: „Ko sem ga videla takega in vprašala, kaj pišejo mati, ni hotel reči ničesa. Pismo pa je pustil na mizi in ker je bilo slovensko, sem ga prebrala.“ Kdo

1) Tržaško-Koprski škof, Matej Ravnikar, slavni pisatelj in pedagog slovenski. Slovenski mladini poklonil Jernej Ravnikar, slovenski učitelj. V Ljubljani. 1890. V. zv. knjižnice „Družbe sv. Cirila in Metoda“. Str. 10.

2) Letopis Matice Slovenske, 1872, stran 1 in naslednje.

ve, kakšne sanje prvih deških dni, kakšni spomini zlatih trenutkov pri materi doma in morda kake bridkobe sedanosti so prehajale mimo pesnikove duše ta čas, ko mu mati umirajoč daje spričevanje: kako prijetno dete da je bil, in ko mu hoče obenem biti resen pridigar govoreč: „Na mojo pot boste vsi prišli in morebiti on prvi.“ Da, škoda slovenskemu svetu — človeštvu — bil je pesnik za materjo res prvi!¹⁾

Iz življenja škofa Antona Martina Slomška:

Da bi vso župnijo goreče vnel za prepotrebno šolo, je gospod Pražnikar priredil šolsko veselico. Kaj takega Ponikva še ni videla. Ponikovljani so že doživeli marsikatero krasno svečanost, učakali so mnogo novih maš — a šolske veselice, tega pa še vendar ni bilo. Stari ljudje so komaj vedeli, kaj je šola, mlajši pa niso imeli sreče, uživati njen blagor; o šolskih veselich, o javni izkušnji še niso slišali.

Pražnikar je napravil šolsko veselico v velikem obsegu. Povabljeni so bili vsi duhovni in posvetni gospodje iz sosednjih krajev. Prišlo jih je nepričakovano mnogo. 22 mašnikov se je zbralo poslušat, kaj je dosegel Pražnikar s svojo šolo. Celo okrožni glavar iz Celja, pl. Zierfeld, je prišel. Po maši v župnijski cerkvi se zbero vsi učenci, vsa gospoda in kmečko ljudstvo sredi vasi pod košatim kostanjem, ki še danes iz starodavnih časov neupogljivo kraljuje nad Ponikvo. Začne se izkušnja. Vse gre gladko. G. Pražnikar se veselja smehlja in si mane roke; učenci rajajo, žare jim obrazi samega veselja; kmetje, ženice in možje, strmijo, da njih otroci toliko vedo. Čitajo, kakor bi že bili gospodje, krščanski nauk pa znajo, da tako še ni bilo slišati.

Slednjič se razdele bogata darila. Kdo je prvi? To vprašanje bi bilo v drugem slučaju zanimivo. Tukaj je že odločeno. Slomšek je znal najboljše, dobil je torej prvo darilo: velik molitvenik, dragoceno vezan, in srebrn denar v pisanih trakovih.²⁾

Iz življenja pisatelja Franceta Erjavca:

Erjavčeva mati Elizabeta je bila nenavadno lepa ženska. Leta 1821. je bil v Ljubljani sestanek evropskih vladarjev, da bi utrdili in zagotovili mir. Bili so tam avstrijski cesar Franc, ruski cesar Aleksander, siciljski kralj, vojvoda modenski in pooblaščenec nekaterih drugih držav.

Ljubljančani so o njih pripovedovali razne dogodbice, največ o caru Aleksandru. Erjavčeva mati je bila tačas mlado dekletce. Neki dan se je umivala pri Ljubljanici. Ruski car gre z adjutantoma ravno mimo in se ustavi, občudujoč njeno lepoto. Ko se deklica umije, jej vrže car svilnat robec, da si otere obraz in jej pusti rutico v spomin.³⁾

¹⁾ Ljubljanski Zvon, 1881, str. 14, 15.

²⁾ Knezoškof lavantinski Anton Martin Slomšek, spisal dr. Anton Medved. 1900. Izdala Mohorjeva družba.

³⁾ Fran Erjavcec. Spisal S. Gregorčič. Koledar Mohorjeve družbe za l. 1888., str. 37, 38.

Op. pis.

Op. pis.

Op. pis.

III.

Ta ali oni bo oporekal: kaj pa početi tedaj, ako ni mogoče dobiti primerne anekdote. Res, iz življenja tega ali onega pisatelja, pesnika se nam ni ohranilo večkrat ničesar, kar bi mogli povedati mladini. A tukaj si bomo skušali pomagati na drug način, kar ne bo prizadevalo posebnih težav. Večkrat se nam je ohranila dogodbica o starših ali znancih dotičnega moža; ta dogodbica je torej kolikor toliko ž njim v zvezi. Dobrodošla nam bo tudi zanimiva črtica (zgodovinska, zemljepisna, narodopisna itd.) o njegovem rojstnem kraju ali o kraju, kjer je pozneje prebival in deloval. Kakor povsod odpira se marljivemu raziskovalcu tudi tukaj obsežno polje; malo resne volje, tedaj pa pravega veselja do stvari, in zadrega je izključena.

Posebno pozornost pa mora obračati učitelj na one pisatelje, pesnike, ki so ožji, bližji rojaki dotičnega šolskega kraja ali okraja. Tukaj bo prestopil o priliki učitelj ozke meje šolske knjige in vpletel v pouk črtice o slavni rojakih, ki sicer večkrat niso sloveli kot pesniki in pisatelji, ki so si pa na drugih poljih pridobili resničnih zaslug za svoj narod, in ki so zategadelj vredni, da se jih zlasti ožji sorojaki spominjajo s častjo in jih hranijo v lepem, hvaležnem spominu. Črtice o veljakihi-rojakih bode učitelj z veseljem uporabljal pri gojenju krajevne (lokalne) zgodovine, na katero bi se morala pokladati tudi v ljudski šoli vse večja važnost kakor se to godi dandanes. Saj je naravno, da bo učenec z največjim veseljem in zanimanjem poslušal drobtinice iz preteklosti domačega, rojstnega kraja; naravno, da bo začel šele tedaj prav čislati svojo domačijo, ako bo kolikor-toliko poučen o njenih zgodah in nezgodah iz preteklosti in sedanjosti. In ako se bode zanimal učenec za krajevno zgodovino, ga bo prav tako in v tem večji meri veselila narodna, deželna in državna, kakor tudi občesvetovna zgodovina.

Razumevno je samoobsebi, da se učitelj vobče ne bo omejeval le na anekdote o pisateljih in pesnikih, ampak da bo semintje posegel malo dalje in povedal katero iz življenja drugih naših zaslužnikov, ki so delovali za duševno, prosvetno povzdigo svojega naroda.

IV.

Vse večjo moč pa kakor beseda ima slika. Slike uporabljajo sedaj v ljudski šoli skoro pri slehernem predmetu. Uporabljajo jih tudi pri jezikovnem pouku in v novejšem času celo poučujejo izključno na njih podlagi; pri tem pridejo v prvi vrsti v poštev slike, ki kažejo razne prizore iz življenja človeka in narave.

Kako pa bi se poživil pouk, ako bi učitelj pri raznih berilih pokazal učencem tudi sliko onega moža, izpod kojega peresa je poteklo dotično berilo. Ne mislim, da bi se morale kazati slike prav vseh pisateljev in pesnikov,

ki so zastopani v ljudskošolskih berilih. Omejiti se treba le na najvažnejše. Vodnika, Prešerna, Slomška, Levstika, Jenka, Stritarja, Jurčiča, Gregorčiča, Erjavca, Kersnika bi moral poznati vsak učenec tretjega ali četrtega razreda tudi po licu. Imamo že danes nekaj takih slik. Raztresene so po raznih knjigah in časopisih. Večinoma pa so majhne in v umetniškem oziru navadno nedostatne, torej za šolo malo rabne. Ako se učencem kaj pokaže, naj bo to kaj poštenega, dovršenega.

Mislim, da bi ne bilo tako težko priti do prikladnih slik naših slovstvenikov itd. Delo naj bi se izročilo našim priznanim umetnikom — dobrih portretistov nam ne manjka —, oskrbeli naj bi se dobri klišeji in tisek oddal novoustanovljeni „Učiteljski tiskarni v Ljubljani“, ki se mora za take stvari v prvi vrsti brigati. Učitelji, učiteljska društva, krajni in okrajni šolski sveti pa bi prevzeli skrb za razpečavanje. Nobena ljudska šola bi ne smela biti brez take galerije naših važnejših slovstvenikov. Zadeva po mojem mnenju ni tako težko izvedljiva.

Po enakih slikah bi gotovo radi posegli tudi zasebniki, zlasti, če se razvije primerna, sistematična reklama, brez katere se danes ne da ničesar doseči.

Da bi se slike ne smele omejiti samo na naše slovstvenike, ampak da bi se privzele tudi podobe drugih naših kulturno važnih mož, tega ni treba posebej poudarjati. Učitelji posameznih krajev bi se vrh tega še pobrigali, da se galerija slik izpopolni še s slikami mož, ki so špeciélno za tisti kraj važni in zaslužni.

Izgotovitev nameravanih slik bi donesla vsaj nekaterim domačim umetnikom dela in zaslužka, katerega morajo žal le prevečkrat iskati v tujini, ali pa ga ne najdejo niti doma niti na tujem. Zadeva bi bila koristna za povzdigo umetnosti, koristna pa za učence tudi v tem oziru, da bi se že zgodaj navadili gledati lepe slike, ne pa take patvore, kakor jih naši ljudje kupujejo po sejnih od premetenih špekulantov.

V.

Odgovorimo naposled še na vprašanje: kaj bo dosegel učitelj, ki bo marljivo uporabljal rečene črtice iz življenja pesnikov, pisateljev in drugih naših zaslužnikov?

V prvi vrsti bo pridobil jezikovni pouk sam. Ko bo učitelj vsestranski pojasnil in razložil berilo samo (pesem, prozaični sestavek), bo naposled obrnil učenčevo pozornost na dotičnega pisatelja ali pesnika s tem, da mu bo povedal primerno zgodbico, resnega ali veselega značaja, iz življenja, zlasti iz mladosti dotičnega pisatelja, pesnika. Kdor je že kdaj uporabljal pri zgodovinskem ali jezikovnem pouku slične anekdote, ta ve, s kako napeto pozornostjo jih posluša mladina, kako rada si jih zapominja,

kako vesela jih zopet in zopet pripoveduje. Podobne anekdote so prava zabela, pravo posladilo pri pouku. In učenec, katerega bo učitelj poučil po možnosti o pisatelju in pesniku, se bo s tem večjim veseljem in zanimanjem oklenil stvari same, se bo tem rajši vtopil in zamislil v dotični berilni sestavek.

Z imenovanimi črticami bo vzbujal učitelj že v ljudski šoli spoštovanje do naših vrljih slovstvenikov.

Kako naj cenim moža, o katerem ničesar ne vem, o katerem mi je znano komaj ime, ali pa še to ne? Nemogoče. Ako pa čujem iz njegovega življenja zanimive, primerne dogodbe, zlasti take, v katerih se mi kažejo posamezne lepe lastnosti njegove, katere mi pričajo o njegovem vrlem značaju, ga vzljubim, vname se mi do njega spoštovanje, skušal bom ravnati v enakih slučajih kakor on, trudil se bom, da ga posnemam po možnosti. V tem oziru bi se mi lahko marsikaj učili pri naših sosedih Nemcih. Le pomislimo, koliko spisov je izšlo za mladino o Schillerju, ko so pred dvema leti praznovali stoletnico njegove smrti, spisov, v katerih je bilo zlasti nabranih lepo število prikladnih anekdot o njegovi mladosti. Pokličimo si v spomin, kako se sicer trudijo Nemci, da navdušijo otroke že v ljudski šoli za svoje zaslužne rojake, za svojo kulturo znamenite može. Delajmo tudi mi tako. Vcepimo že v nežna, mlada srca spoštovanje do naših zaslužnikov. Pri tem stremljenju nam bodo v prvi vrsti služile kot izborno sredstvo primerne anekdote o njih.

Učenec, ki bo slišal na nižji stopnji o pesnikih in pisateljih le posamezne dogodke, se bo kmalu začel zanimati za ostalo njihovo življenje. Želel bo, da bi zvedel še kaj več o njih, nele o njih življenju, ampak tudi o njihovem delovanju, o zaslugah itd. Kako rad bo posegel po celotnem životopisu, ki nam podaja natančnejšo sliko o žitju in bitju, o delovanju in zaslugah tega ali onega slavnega Slovenca. Nekaj takih životopisov, prirejenih za mladino že imamo. Peter Bohinjec je prav lepo opisal Valentina Vodnika, Jernej Ravnikar je podal zanimivo sliko o Mateju Ravnikarju itd. Treba bo še napisati za mladino primerne životopise o Prešernu, o Levstiku, o Jenku, o Erjavcu, o Jurčiču, o Gregorčiču itd. Take biografije bodo izvrstno čtivo za višje razrede ljudskih in nižje razrede srednjih šol; črtice, o katerih govorim, bodo naravna, prikladna priprava na obsežnejše, celotne životopise, katere ima v mislih Gustav Rusch¹⁾, in o katerih veliki vrednosti piše lepe, tehtne, vsega uvažanja vredne besede: „Branje in šoli primerno obravnavanje životopisov, posebno plemenitih in odličnih mož, je velike pedagoške vrednosti. Kajti životopis dopolnjuje občevanje z doraščajočim človekom, katero občevanje je tako važno za vso vzgojo. Podaja nam posnemanja vredne zglede resnega stremljenja, zvestega

¹⁾ Dr. I. Loos: „Enzyklopädisches Handbuch der Erziehungskunde“, I, str. 160. Op. pis.

izpolnjevanja dolžnosti, stanovitnosti, vztrajnosti, srčnosti, občekoristnega, požrtovalnega, nesebičnega delovanja. Gojenec, ki se vtopi v dobro in prikladno sestavljen životopis, izobražuje in čisti svojo нравstveno sodbo; tak životopis postane zanj važna šola mišljenja in нравstvenega ravnanja. Životopis je v vzgojeslovju neizogibno potrebno sredstvo za vzgojo značaja.“

S podobnimi črticami bo pripravil učitelj mladino do tega, da se bo vrlo zanimala za življenje slovstvenikov itd. Zanimanje za življenje pa bo pospešilo tudi zanimanje za delovanje dotičnika. Učenec se ne bo zadovoljil le s tistimi malimi drobci, katere najde v šolski knjigi iz peresa tega ali onega moža, šel bo korak naprej in se vprašal: kaj lepega pa je še napisal ta mož; čul sem že mimogrede ali bral v životopisu, da je izdal še to in ono lepo stvar, tudi to bi rad bral, tudi s to bi se rad seznanil. Učitelj mu bo šel v tem oziru drage volje na roko; dal mu bo še ta ali oni spis, seveda primeren njegovim letom, prikladen njegovemu obzorju.

Tako se bo vnelo v učencu samoobsebi veselje do branja lepih domačih spisov; veselje, ki ga ne bo nikdar zapustilo, ampak raslo z leti in se razvilo v pravo ljubezen do knjige slovenske. Čim starejši bo, tem bolj se mu bo širilo duševno obzorje, utrjalo se bo v njem prepričanje, da imamo tudi Slovenci v svoji književnosti velik zaklad, katerega nas ni sram pred mogočnejšimi sosedi, katerega nam pa tudi nihče vzeti ne more. Iz takega učenca vzraste mladenič in mož, ki bo vedno iskal v domačem slovstvu duševne naslade, vzpodbuje za lepe ideje, pa tudi resnične utehe in tolažbe, kedar bi se ga hotela polastiti malodušnost ob misli na žalosten, na obupen položaj, v katerem se nahaja naš narodič.

S črticami, kakršne imamo v mislih, bo učitelj dosegel torej lepih uspehov: budil bo veselje do predmeta samega, vcepljal v mlada srca spoštovanje do naših kulturnih delavcev, širil med učenci zanimanje za življenje in za delovanje naših slovstvenikov, širil obenem ljubezen do branja, ljubezen do lepe knjige slovenske.

In v duhu že vidim pred sabo nove šolske čitanke, v katerih bodo odmerili naši moderni čitankarji četudi skromen prostorček posebnemu oddelku, ki bo nosil napis: »Črtice iz življenja slavnih Slovencev«.

Da se to čimprej zgodi, bodi resna skrb nas vseh, ki nam je pri srcu prava, z narodnim duhom prepojena vzgoja drage mladine slovenske.

Podpisanec namerava izdati v posebni knjižici za ljudskošolsko mladino prikladne črtice (anekdote) iz življenja naših znamenitejših slovstvenikov. Nabrane ima že precej gradiva v ta namen. Obenem prosi vljudno vse tiste, ki se zanimajo za to stvar in katerim bi bila morda znana zanimiva anekdota iz življenja tega ali onega slovanskega književnika ali sicer zaslužnega moža, da bi mu taisto blagovolili doposlati. Vsakemu izreka že vnaprej iskreno zahvalo

Profesor **Makso Pirnat**, Kranj.

Skrita in nastajajoča tuberkuloza otrok.

Prispevek k njenemu pravočasnemu spoznanju.

Češki napisal *dr. V. Hüttel*, praški šolski zdravnik. Poslovenil *Dragotin Pribil*, *Krk.*

Bili so časi, ko se je mislilo, da je tuberkuloza neozdravljiva bolezen; četudi je ljudstvo dolgo in dosti trpelo vsled te šibe, se ni brigalo zato, ali bi se dalo nasprotovati tej bolezni, ali bi bilo mogoče zdrave ljudi ohraniti pred okuženjem in bolnike izlečiti vsaj v začetku njihove bolezni. Nepričakovano se je obrnilo v tem oziru na bolje, ko se je spoznalo, da bolezen povzroča glivica, in da se bacili širijo ob gotovih okolnostih. Pozvani činitelji so začeli v čestih predavanjih poučevati široke vrste ljudstva ter skrbeli z izdajanjem brošur in letakov za razširjanje znanosti o tem neprijatelju bogatinov in siromakov. Toda to še ni zadoščalo; nastala so društva, korporacije, ki ne prispevajo samo z besedami, ampak tudi s čini k skupni obrambi. In glej, pokazalo se je, da je ne samo mogoče se čuvati bolezni, ampak tudi lečiti jo s pridom. Treba pa je, da bi si široke vrste bile v svesti, kako bolezen nastaja in poznavale vzrok njenega razširjanja, da se ravnajo po nasvetih iskušenih strokovnjakov in se tako j začetkoma brigajo za strokovni nasvet.

Proučavanje uslovij, ob katerih se širi in prenaša jetika, je obrnilo pozornost učenjakov kmalu k važni vlogi, katero igra v tej bolezni razvijajoči se otroški organizem. Pobijali so se mnogi stari, neosnovani nazori, obrazložili mnogi pojavi znanstveno in na podlagi poskusov, in vedno jasneje se je spoznavalo, da je dete mnogo pristopneje za tuberkulozno infekcijo nego dospeli ljudje, in da je dovolj znaten del tuberkuloze, ki se pojavlja pri odraslih, nastal že v otroških letih dotičnikov, četudi se jetika dolgo ni javljala po znatnih znakih. Četudi dodanes nimamo večjih statističskih del, iz katerih bi spoznali, kako često se pojavlja tuberkuloza v otroški dobi in kolikokrat povzročuje smrt, moremo vendar soditi po mnogobrojnih manjših delih raznih avtorjev različnih dežel, da tuberkuloza najčešče napada mladino.

V svoji statistiki (Virchowov Arhiv, zv. 160, 1900), ki se opira ob dosti znaten sekcijski material, navaja Naegeli, da je jetika v prvem letu razmera jako redka; med 2. do 5. letom se javlja češče; najhuje se javlja med 5. do 14. letom, kjer je našel skoro pri tretjini vseh sekciranih otroških trupel jetiko. V tem številu je bila četrtnina otrok inficirana tako neznatno, da pri življenju teh otrok ni bilo videti nobenih znakov. To je bila latentna ali utajena oblika jetike, ki bi se bila šele pozneje javila v bolj vidni formi.

Enake statistike podajajo tudi francoski avtorji; tako piše Delmis v svojem delu o tuberkulozi l. 1896.: „Umrljivost otrok za tuberkulozo je velika, napreduje s starostjo in rastjo otrok. Izmed umrlih otrok izkazuje do 2. leta več nego tretjina, do 14. leta skoro polovica kot vzrok smrti tuberkulozo.“ In tako bodo nemara sodili tudi naši zdravniki. (Tudi Hüttel sam trdi, da bi mogel po večletnem iskustvu v češki otroški bolnišnici podati jedva bolj tolažljive podatke. Op. prelag.)

Imamo pa tudi avtorje, čijih statistike se kažejo v lepši luči. Proti tukaj navedenim visokim številom Naegeliya in Delmisa navajajo se zopet razmeroma dovolj nizki broji: Albu računa v praksi samo z 19⁰/₁₀₀ smrti vsled tuberkuloze. Vzrok razlike podatkov sicer zelo natančnih in v literaturi često citiranih avtorjev leži v neenakem stališču, raz katero so sodili število slučajev tuberkuloze. Oni, ki navajajo nizka števila, so sestavljali svojo statistiko samo po zdravniškem preiskavanju za živa, in samo one slučaje so navedli v svojih delih, kjer se je dala tuberkuloza s preiskovalnimi sredstvi jasno dokazati. Nasprotno se drugi ne opirajo samo ob zdravniška preiskovanja otrok za živa (ob kliniške diagnoze), ampak tudi ob raztelesenja, in tako vštevajo tudi one slučaje, pri katerih sicer niso našli vidne tuberkuloze, zato pa skrita legla šele začenjajoče bolezni. Razložek v številih se mora torej pripisati na rovaš doslej utajene, latentne tuberkuloze, a tu vidimo jasno, kako veliko je število takšnih slučajev, pri katerih se je sicer infekcija z jetiko že vršila, toda nimamo sredstev, da bi jo dokazali, četudi preiščemo otroka še tako natanko.

Zanimivo je v tem oziru delo krakovskega docenta dr. Raczynskega, ki je sestavil statistiko tuberkuloze iz otroške bolnišnice sv. Ludvika za dobo 10 let, kjer je med 2720 umrlimi navedenih 611 slučajev tuberkuloze. Toda raztelesenje je dognalo še v 112 mrličih utajena legla tuberkuloze, in to samo potom raziskavanja s prostim očesom, vsled mikroskopiškega raziskavanja pa še v več slučajih, tako da avtor določa število latentne tuberkuloze s 25⁰/₁₀₀. Drugi avtorji navajajo še večja števila.

Gotovo je torej dovolj vzroka, da posvečujemo svojo pozornost natančnejemu proučevanju utajene tuberkuloze. Bolezen v tej obliki je nagrmdeno gorivo, ki čaka samo iskre, da vzplapola pogubni plamen. Če hočemo biti dobri stražniki zdravja našega naraščaja, ako si hočemo pridobiti zmožnost spoznati, rekel bi rajši „uganiti“ prve sledove nastajajoče nevarnosti in pa pravodobnim lečenjem uspešno se ji ubraniti in zaprečiti nadaljevanje procesa, moramo najprej poznati pogoje, ob katerih mora vznikniti tuberkuloza v otroškem věku, in pa poznovati znake, s katerimi se oglašja takoj začetkoma.

I.

Tuberkuloza je kakor znano bolezen, ki jo provzročuje tuberkulozni bacil, ki prehaja s človeka na človeka, s človeka na žival in z živali na

človeka. Ta bacil je najčešče skrit v hrkljih tuberkuloznega individua a ob kašljanju se raznaša v kapljicah sline. Prilepi se na vse predmete, s katerimi se sreča, je na knjigah, igračah, oblekah in žepnih rutah, je seveda tudi v prahu in ostaja dolgo sposoben za življenje. Pri veliki dovzetnosti otroškega veka za vsako bolezen je nevarnost infekcije pri otrokih zelo velika: podpirajo jo k temu še razne okolščine.

Že ta fakt govori za večjo možnost okuženja, ker se dete skoro vedno na zemlji igra, rije po prahu in po tlakih in je vsled svoje nizke postave vedno v dotiki z dvigajočim se prahom. K temu pomaga tudi to, da se dete ne briga za čistost rok in predmetov, s katerimi se igra, pač pa jih nemara še obliže in zaužije, s čimer se more zopet okužiti. Madjarski zdravniki Preisich in Schütz (Berlin, klinische Wochenschrift 1901) so preiskali šolskim otrokom nesnago za nohti in so našli v 14 od 66 preiskanih slučajih prave, za življenje sposobne bacile tuberkuloze. Kako lahko nastane ta infekcija, leži na dlani.

V teh nekolikih vrstah o okuženju s tuberkulozo je toliko groze skrite, da bi res slaba pela našim otrokom, ko bi se ne brigala priroda sama za obrambo proti vsaki bolezni. Vsak organizem ima posebno lastnost nujati ali ne nujati v telo vniklim organizmom priložnosti za pomnoževanje in začetek pogubnega dela. Ta prirojena lastnost odpora proti okuženju mora biti različno jaka. Pri nekaterih otrokih je odpor (imuniteta) proti tuberkulozi posebno slabo razvit in ti otroci so posebno podvrženi nevarnosti, da zbole za jetiko. A ravno otroke, ki so posebno disponirani za jetiko, moramo poznati, kajti pri njih opazimo najlaglje in najpreje prve znake razvijajoče se bolezni.

To so v prvi vrsti „dedno obteženi“ otroci, t. j. sinovi in hčere tuberkuloznih staršev. Ti otroci so slabši, lahko in često zbole. Prvi znaki podegovane bolezni se ne pojavijo vedno v nežni mladosti, ampak šele pozneje pri nagli rasti ali pri spolnem dozorevanju. Ta fakt je tudi v ljudstvu obče znan; narod pravi, ako takšno dete umre: „Saj je njegov oče — mati — umrl za isto boleznijo.“

Veliko dispozicijo za tuberkulozo kažejo tudi škrofulozni otroci, in to ne samo oni, pri katerih se javlja navadni tip floridne škrofuloze (napete žleze na vratu, napeto obličje okoli nosu in gornje ustnice, razne kožne bolezni itd.), ampak tudi oni, pri katerih se samo v presledkih objavlja škrofulozna bolezen v vnetju očes, gnojenju ušes, često se ponavljajočem in upornem nosnem kataru. Takšni otroci so navadno bleđi, slabih mišic, čudno rdečih lic in ustnic; prav često bolujejo za vratnimi in pljučnimi katari in so disponirani za vse nalezljive bolezni.

Na škrofulozo moramo gledati kot na infekcijsko stanje, ki sicer hipno ni nevarno, a more postati ob gotovih ugodnih pogojih vedno nevarno. Takšni ugodni pogoji so zlasti nezdravo stanovanje, slaba hrana in neprestani

stik z jetičnim človekom. Škrofulozno dete, ki živi v takšnih razmerah, je skoro neodvratno izročeno infekciji.

Drugi moment, ki ojačuje sum o latentni tuberkulozi otroka, je slaba oblika ogrodja (oprsja) in slabo razvito dihalno mišičje. Oprsje je ozko, dolgo, prsna kost je navadno vtlačena, rebra so izrazita. Dostikrat se more dokazati pri teh ogrodjih prirojena skrajšanost prvega rebra. Slabo dihalno mišičje se javlja v dolgem, ozkem vratu, v izpetih ključnicah, pri čemer so nad- in podključniške jamice zelo izražene; medbrije je široko in upalo, lopatike odzadaj odstajajo. Tu je jasno, da more biti dihanje pri tako slabi stavbi ogrodja in pri nezadostnem razvoju grodnih mišic samo površno, pljuča se ne morejo dovoljno razširjati, krvni obtok se v njih ustavlja, zlasti v gornjih delih, in tako postajajo ti otroci disponirani za jetiko.

Tudi na takšne otroke se mora paziti pri iskanju latentne tuberkuloze, ki žive v slabih gmotnih razmerah, ki se vzgajajo v vlažnih, nezračenih, preobljudenih stanovanjih, ki imajo premalo hrane ali preslabo hrano. Takšni otroci so suhi, trpijo često za črevesnimi in želodčnimi katari itd.

Da pripomorejo pri okuženju v znatni meri skoro vse bolezni, ki človeka oslabe, zlasti pa bronhialni katari, vnetja pljuč in prsne mreže, to je obče znano; saj takšni otroci že izgledajo kakor „jetičari“.

Z ozirom na spol bomo laglje našli tuberkulozo pri deklicah nego pri dečkih. To si moremo razlagati nemara z večjo življensko silo in bolj živim temperamentom dečkov, pri čemer se deček bolje hrani in se mu jačijo mišice. Deklice pa nasprotno mnogo sede, obično žede nad ročnim delom, pri čemer se prsno mišičje ne razvije, a dihanje je samo površno. Da igra važno vlogo pri tem tudi prerano nošenje steznika, to se je poudarjalo z raznih strani po vsej pravici.

II.

Drugo važno sredstvo za zasledovanje jetike je temeljito poznavanje prvih znakov, s katerimi se izdaja. Zlasti je važno, da nam ni znano mesto na vsem človeškem telesu, kamor bi ne mogel vnikniti tuberkulozni bacil. Ob gotovih pogojih se more vršiti okuženje tudi skozi popolnoma zdravo kožo, kaj šele, če je koža nekoliko ranjena, bodisi da je to samo neznatna brazgotina. Najčešče se vrši okuženje:

1. po infekciji pred porodom (t. j. prirojena ali podedovana tuberkuloza);
2. po infekciji z vzduhom (dihal) in
3. po infekciji z živili (prebavil).

Z ozirom na dednost so avtorji različnega mnenja. Čim nekateri pobi-
jajo sploh vsako možnost preme infekcije ploda in pripuščajo možnost okuženja šele po porodu vsled prirojene dispozicije za to bolezen, branijo drugi trdovratno nazor, da se tuberkuloza podeduje, namreč da si otrok

tuberkuloznih roditeljev prinese kal bolezni s seboj na svet, četudi se ne da takoj dokazati, ampak šele v poznejših letih. Iz tega tabora — pravijo, da je Behring to dejal — izhaja tudi sentenca, da je celotna tuberkuloza pljuč samo konec pesmi, ki se je pela okuženemu že v zibelci.

Prvi znaki tuberkuloze se javljajo po tem, na kakšen način se je vršilo okuženje. Toda to ni vselej tako; tuberkulozni bacil more iti skozi pljučne tkanine, skozi prebavila, ne da bi tu škodoval, a naseli se v nekaterih žlezah, odkoder ga more krvni obtok ali obtok limfe zopet zavleči v razne organe, kjer šele začinja svoje pogubno delo.

Znake, s katerimi se oglašajo napadeni organizem, moremo razdeliti na dva glavna tipa: občne in posebne. Kategoriji občnih znakov prištevamo 1. celotno stanje otroka (po zdravniškem načinu: habitus phthisicus). Kako grozno je to stanje v svojem ekstremnem razvoju, tako more zopet v svojih začetkih biti jako razkošno. Mnogo starih slikarjev je rado volilo svoje modele krasotic iz vrst začenjajoče tuberkuloze (Boticelli in dr.). K temu prispeva poseben blišč oči in dolge, lepe trepalnice. Pri tem (in zlasti v okusnih oblekah) se niti ne vsiljuje očesu suhost telesa. Nemci se poslužujejo v označenje tega stanja krilate besede: „Traviataschönheit“. Toda, če gledamo takšno dete s hladnim očesom resnega opazovalca, vidimo, da je blede; zlasti je sumljiva bledica obličja, ki se umakne na naglem rdečici, dete slabi, slabo se hrani, koža je nežna, skoro presojna, mišičje postaja mehko, zlasti se opaja slabost oprsnega mišičja, dete čuti splošno utrujenost, ne more se ji ubraniti, le opomin skloni otroka — a le za hip — da drži telo kakor se spodobi. Toplota telesa je včasih zvišana in se javlja v lahki vročici. Če se dete hitreje giblje ali če vzdiguje težak predmet, začne sopihati in srcece bije močnejše. Seveda, vsi tukaj navedeni znaki so samo svedoki vobče slabega stanja otroka in so soznaki tudi drugih bolezni; toda pomnimo, da moremo zaključiti začetek tuberkuloznega procesa, ako opažamo te znake pri otrokih, pri katerih se opažajo tudi znaki dispozicije za jetiko.

Drugo obče znamenje te bolezni je oteklina žlez. Na sprednji in zadnji strani vratu najdemo vrsto oteklih žlezic, vertikalno nanizanih kakor rožnivenec, ki tečejo doli pod ključnice. Te žleze so različno velike in ne bole. Ravno to, da ne bole, je znak nastanka vsled tuberkuloze in tako se ločijo od oteklih žlezic, ki so nastale iz drugih vzrokov. Žleze, zlasti vratne žleze namreč kaj lahko oteko pri najmanjšem draženju limfatiškega aparata: pri angini, pri ekcemih na glavi in drugih. Vse te vzroke pa lahko eliminujemo, in če imamo še drugih znakov na razpolaganje, potem smo tuberkulozi na sledu. V slučajih, kjer je bolezen že precej napredovala, najdemo še druge skupine oteklih žlez, kakor pod pazduho in v dimljah.

Razen teh navedenih znakov navajajo nekateri preiskovalci še eno pojavo, ki često spremlja tuberkulozo, namreč velike mandele (hypertrofijo tonsil) in nosne polipe (adaenoidne vegetacije). Drugi pa temu nasprotujejo trdeč,

da tu navedene bolezni nimajo nič skupnega s tuberkulozo, samo v gotovih slučajih bi mogle nuditi dobro priložnost za umeščenje vniklega tuberkuloznega bacila.

Naj je temu kakor hoče, toliko je gotovo, da moremo tamkaj, kjer najdemo te tri tipe znakov: bedno celotno stanje in natekle žleze ob povečanih mandelih in polipih, z gotovostjo računati, ako ne z javno, to vsaj z utajeno jetiko.

Razen teh splošnih znakov imamo še specialne znake, ki se javljajo po tem, kje je infekcija začela ali se nastanila. Najčešča forma tuberkuloze je seveda pljučna tuberkuloza. V prvih začetkih te bolezni, ko še celotno stanje ne kaže nobenih sprememb, je vedno sumljiva bledica oblička s posebno naklonjenostjo, se umakniti nagli rdečici. Navadno v večernih urah se javlja na licih omejena rdečica, pri čemer bolnik toži, da ga nekaj peče v lice. Dihanje je hitreje in število dihov se še poveča po vsakem še tako neznatnem telesnem ali duševnem trudu.

Z napredujočo boleznijo čuti bolnik tlak v lopaticah in na prsni kosti, in njegovo telo propada. Začenja kašljati, začetkoma samo kratko in suho, pozneje je kašelj daljši in spojen z izkašljevanjem hrkljev. V poslednjih je pri napredujoči bolezni mogoče najti tuberkulozne bacile in diagnoza je potrjena. V prvih začetkih najdemo bacile le težko, tako da moramo svoj sum opreti samo ob kombinacije različnih znakov. Izmed teh je najčešči kašelj, in zato nam veleva opreznost, da ne podcenjujmo kašlja pri otrokih in da moramo okolico vedno obraniti, da je kašljajoči ne onesnaži ali poškropi.

K pljučni tuberkulozi se družijo vratna sušica, namreč tuberkuloza sapnika. Pri otrokih je ta bolezen jako redka in še tedaj se javlja samo kot sekundarna bolezen, ki spremlja zlasti pljučno tuberkulozo. Dolgo trajajoča hripavost, ki prehaja polagoma v popolno brezvočnost glasa in je spojena s čutom palenja v grlu, vede k sumu, s kakšno boleznijo imamo tu opraviti. To domnevanje se potrjuje, ako najdemo legla tuberkuloze v drugih organih, zlasti v pljučih.

Druga dovolj česta oblika tuberkuloze pri otrokih je tuberkuloza prebavil. Infekcija nastaja tu bodisi premo vsled zauživanja živil in pijač, ki imajo v sebi tuberkulozne bacile, ali pa vsled napredovanja tuberkuloznega procesa drugega organa, ki je bil že prej okužen. Kakor skozi pljuča, tako prodre bacil tudi lahko skozi prebavilne cevi, ne da bi povzročil tu kakšno škodo; ugnezdit se pa more v žlezah, kjer se razvija in odkoder se širi. Prebavila more napasti v kateremkoli delu, počenjajoč pri ustih.

Tu tvori na dlesnah ali na jeziku in na nebu ranice nepravilne in neokusne oblike, ki vsaki terapiji dolgo kljubujejo. Te ranice zelo bolijo, zlasti pri zauživanju. Najčešče zbolijo med vsemi prebavili črevo. Pravilno in nepravilno spoznanje te lokalizacije infekcije je včasih zelo težko in se

da samo zaključiti iz splošnega stanja otroka in nekaterih postranskih znakov. Prvi znak bolezni je to, da izgubi dete tek; to stanje traja dolgo, potem prehaja v gnus pred jedili in eventualno dete zopet izbljuje zaužito hrano. Početkoma boli otroka samo tlak na trebuh, pozneje čuti boleost tudi brez tlaka. Bolnik trpi tudi pri izpraznjevanju, daje od sebe vodene ekskremete, ki jako neprijetno diše; pri tem rapidno propada. Namesto lijavice nastopi časih oslabiljenje črevesa z nasledujočim zaprtjem. V večernih urah (kakor tudi pri drugih tuberkulozah) se opaža večja temperatura. Najboljši znak za lokalizacijo v črevesu je odpor, ki ga vzbudijo jedila, občutljivost trebuha in pa lijavice. S temi znaki se najčešče javlja črevesna tuberkuloza.

K trbušni tuberkulozi štejemo tudi tuberkulozo trbušne mreže, ki je jako česta bolezen otrok, koja se javlja ne da bi se opazile izpremembe v drugih organih, in ki more biti izhajališče splošne bolezni. Infekcijo trbušne mreže povzročajo limfatiške žleze. Začenja mnogokrat prav polagoma z neopaznimi znaki in često se ne opazi pravočasno. Poleg navadnih pojavov oslabelosti otroka, slabega celotnega stanja, so mestni znaki omejeni skoro samo na bol, ki v kroničkih slučajih tudi izostane in na sumljivo naraščanje trbušne votline, v kateri se nabira tekočina. Vročice ni opaziti, samo časih zvečer in še tedaj je neznatna; samo izjemoma opazujemo visoke temperature. Bolnik trpi za žejo in časih bljuje. Izpraznjevanje je časih vodeno, časih trdo. Ako infekcija ni presilna, tudi tek bolezni ni nagel; tedaj se samo časih javlja bol v trebuhu, ki pa zopet kmalu izgine, a se kmalu zopet vrne. A šele po nekih takšnih navalih nastaja splošna tuberkuloza trbušne mreže.

Izmed drugih organov, katere napada tuberkuloza, navedem še kožo, kosti in sklepe. Ti organi prav često zbole pri otrokih; te bolezni so laikom znane in laik si jih lahko razloži, čim okuženje drugih organov, n. pr. mozga spremljajo drugi znaki, bolj komplikovani, a vsled svojega naglega in težkega teka tudi nimajo pomena za pravočasno spoznavanje začenjajoče tuberkuloze. Vsled tega tudi ne spadajo v okvir naših uvaževanj.

Tuberkuloza kože se pojavlja pri otrokih različnim načinom. Spoznati jo pravočasno, to je zelo važno, zakaj časih je to edini znak, ki vede k sumu, da se skriva v tem ali onem notranjem organu zavratna bolezen. S pravočasno terapijo lahko onemogočimo občo infekcijo. Tuberkuloza kože nastopa časih v obliki drobnih malih vozličev, ki leže tesno drug poleg drugega in se dvigajo nad površje kože; tako nastajajo manjše in večje pridvižne ploščice, ki polagoma razpadajo v svoji sredini, se gnoje, čim se zvečujejo sočasno na periferiji s priraščanjem novih vozličev. Tako nastajajo veliki defekti v koži, ki se sicer zacelijo, a zelo počasi in puščajo gnusne brazde. Te tvorbe so znane pod imenom lupus. Vgnezuje se zlasti rad na stanovitih mestih in v stanovitih oblikah; tako je v obličju

zložen iz zelo drobnih drug v drugega prehajajočih vozličev, na vnanji strani sklepov pa iz zelo velikih vozlov, ki so podobni bradavicam.

Druga oblika kožne tuberkuloze so razni procesi kožne skrofuloze, izmed katerih najznatnejši nastopajo kot osamljeni večji in veliki vozli, ki so modrikastordeči ali pa sivo-rdeči. Vloženi so pod kožo, tako da jih začetkoma jedva občutimo, šele pozneje se bližajo površju in končno molé nad nivô kože. Boli ne provzročajo in ostajajo dolgo časa trdi; hkratu postanejo mehki, potem se odpro in tvorijo globoke rane, ki se le iztežka zacele.

Kostna tuberkuloza je znana pod imenom kostižer. Inficirana kost oteče na določenem mestu, nastane vnetje, ki se razširi i na najbližjo okolico in provzroča bol, če se tega mesta dotaknemo. Oteklina kosti more ostati precej časa neizpremenjena, kakor vidimo to najlepše na vnetjih prstnih kosti. Tuberkulozni proces se more lotiti katerekoli kosti in tek bolezni je v vseh slučajih sličen. Ako gnoj ne more takoj skozi kožo, kakor na pr. pri vnetju reber, lopatice itd., potem se zadira vsled svoje teže v podkožnem predoru ali pa med mišicami vedno niže in niže se more pojaviti dovolj daleč od svojega sestanka. Tako nastajajo drugotna gnila mesta. Ako se infekcija ugnezdi v nekaterih vretencih, potem jih uniči. Hrbtenica se na tem mestu sesede, vsled česar nastane krivulja, grba. Ta grba se loči od drugih skrivljenj hrbtenice v tem, da je hrbtenica prelomljena v ostrem kotu.

Tuberkuloza sklepov nastaja navadno vsled napredujočega procesa v kosteh. Najčešče najdemo bolne sklepe pri spodnjih ekstremitetah, v boku, v kolenu in v nožnem sklepu, četudi ni noben sklep varen pred okuženjem. Začetkoma tožijo otroci samo, da jih nekje boli, pri čemer kažejo časih na čisto drugo mesto. Tako pravijo na pr. početkoma, če se jim je vnel bočni sklep, da jih boli koleno, četudi ni tam nič patološkega. Drugi znak vnetja sklepov je omenjeno gibanje, a šele pozneje oteče cela okolica sklepa. Ta oteklina postaja časih znatno velika, navadno je nekako kakor mehka goba — zato tudi pravijo ljudje: raste mu goba.

Tuberkulozne bolezni kože, kosti in sklepov morejo ostati edini pojavi bolezni v organizmu in dajo se izlečiti tako, da razen lokalnih sprememb nimajo nobenih nasledkov za bolnika. Toda vedno se moramo spominjati nastanka bolezni, ne smemo pozabiti, da je to tuberkuloza, ki se more skrivati še v drugih delih in se pokazati šele pozneje, in zato moramo imeti bolnika — četudi je že okreval — v stalni evidenci.

S tem smo se dotaknili vseh znakov navadnih oblik tuberkuloze, a navesti moramo še, da oboli časih tudi uho za tuberkulozo, in gnoj, ki teče potem iz ušesa, je lahko v zvezi s to boleznijo. Zato pa je treba paziti tudi na te slučaje.

*

Potrudil sem se, da bi opozoril čitatelja na tako važno in gotovo tudi zanimivo temo. Hotel sem pokazati, s kakšnimi znaki se javlja začenjajoča se tuberkuloza, in pri katerih otrokih jo moramo posebno iskati. Manj navadne tipe sem nalašč izpustil, da ne komplikujem snovi takoj začetkoma. Toliko, kolikor sem navedel, mislim, da zadostuje za spoznanje, kako nam je organizirati boj proti tuberkulozi. Principiis obsta! Odstraniti nevarnost takoj pri nastanku, braniti našo mladino pred okuženjem in tako braniti tudi odrasle! To nastane gotovo tedaj, ko bode to geslo združilo zdravnike, učitelje in starše otrok, in ko se ne bode društvo zadovoljevalo s papirjem, na katerem čitamo svarila, katerih se nihče ne drži, s pozivom, naj se mladina sama obrani bolezni, ampak tedaj, ko bomo odrasli pazili na razvoj otroškega organizma, da opazimo takoj znake bolezni. In če takšne znake opazimo, potem moramo takoj storiti vse, da podamo otroku rešilno roko.

Telesna vzgoja.

Priobčil I. B.

Ministrstvo za uk in bogočastje je poslalo vsem dež. šolskim svetom naslednji dopis, s prošnjo, da izrečejo o stvari svoje mnenje.

„Aus Anlaß eines speziellen Falles hat das k. u. k. Reichskriegsministerium auf den eminenten Wert einer auf militärische Vorbildung abzielenden Jugenderziehung hingewiesen, der umso mehr steige, als sich die moderne Wehreinrichtung durch Aufstellung von Massenheeren und Kürzung der Präsenzdienstpflicht immer mehr dem Miliz-Wehrsystem näherte. Das k. u. k. Reichskriegsministerium hat dabei unter Hinweis auf das Beispiel mehrerer Staaten, wie Italien, England, die Schweiz u. Rumänien, wo der Idee der militärischen Jugenderziehung bereits gesetzlich Ausdruck gegeben worden sei, betont, daß hiebei durchaus nicht daran gedacht werden solle, das Turnen ausschließlich durch militärische Übungen zu ersetzen, daß aber beides in der Weise Hand in Hand gehen soll, daß bei den Turnübungen aller Schulkategorien den jungen Leuten militärische Art u. militärische Formen geläufig werden.“

Bevor ich zu dieser Anregung des k. und k. Reichskriegsministeriums, welcher sich auch das k. k. Ministerium für Landverteidigung angeschlossen

hat, Stellung nehme, ersuche ich den Landesschulrat, sich gutächtig darüber zu äußern, ob und inwieweit dieser Anregung beim Turnen an Mittelschulen, Lehrerbildungsanstalten, ferner an den Volks- u. Bürgerschulen für Knaben Rechnung getragen werden könnte."

Dvoje važnih stvari ima ta dopis. Prvič se vidi iz tega, da bo sčasoma tudi država začela misliti na telesno vzgojo naše mladine, drugič se kaže, da mogoče vendar dočakamo čas, ko se skrajša vojaška službena doba na dve leti ali na eno leto. Oboje z veseljem pozdravljamo! Dolžnost šole pa je, da oboje podpira po možnosti. Oglejmo si v kratkem sedanjo šolsko telovadbo in vojaško vežbanje!

Smoter šolski telovadbi je vsestranska in enakomerna okrepitev telesa, utrjenije zdravja, duševna bodrost in svežost, vzgoja k zavednemu, volji pokornemu kretanju, k spretnosti, pogumu, vztrajnosti in redu.

Vprašanje je, ali šolska telovadba — kakor jo gojimo danes — zadošča zgoraj omenjenemu smotru. Če jo gojimo prav, lahko trdimo, da še v precejšnji meri. Šolska telovadba obsega redovne in proste vaje, dalje vaje na orodju in igre. Izmed vseh najbolj odgovarjajo zgoraj omenjenemu smotru proste vaje, vaje na orodju in igre. Zato tudi te do sedaj v šoli najbolj goje, medtem ko služijo redovne vaje večinoma le za redno nastavo učencev pri prostih vajah, pri vajah na orodju in za pravilno premikanje vrst. Da redovnih vaj ne gojimo v večji meri pri šolski telovadbi, zato imamo gotove vzroke. Redovne vaje nimajo niti za okrepitev telesa, niti za razvoj poguma in spretnosti, niti za vse druge koristi, ki jih imamo od telovadbe, velikega pomena. Vrhutega so redovne vaje za učence dolgočasne, ker ne dobe učenci pri teh vajah one utrujenosti, ki je prijeten občutek po telesnem naporu. To so dovolj važni vzroki za kolikormožno opustitev redovnih vaj pri šolski telovadbi. Nasprotno bi pa zanemarjenje prostih vaj, vaj na orodju in iger, če bi se to godilo na korist redovnim vajam, pomenilo veliko škodo za telesni razvoj šolske mladine, ker so ravno te vrste vaj najvažnejši faktorji za pospeševanje telesnega razvoja.

Oglejmo si sedaj prav v kratkem vežbanje vojakov! Smoter pri vežbanju teh je pravilno korakanje, hitro vrščevanje in redno premikanje velikih čet, vaja v vztrajnosti pri dolgotrajnih pohodih, dalje gotovi prijemi in pregihi lakti, ki imajo le namen, privaditi ročnost pri rabi orožja.

Vojaške vaje imajo torej poseben namen, telovadba pa ima nalogo, okrepiti vse telo in ga pripraviti sposobnega za vsak stan.

Vse vojaške vaje, ki sodijo v področje telovadbe, pripadajo skoraj izključno redovnim vajam, le nekaj jih je, ki bi jim dali lahko mesto med prostimi vajami. Če bi se torej ozirali pri šolski telovadbi bolj na vojaški stan, bi morali gojiti v večji meri redovne vaje, s tem bi pa zanemarjali proste vaje, vaje na orodju in igre, in to bi, kakor že rečeno, ne odgovarjalo

smotru šolske telovadbe, ker bi ne upoštevali splošnega telesnega razvoja mladine.

Vojak se navadno priuči, če je tudi duševno razvit, v kratkem času vseh vojaških vaj, kakor se vidi pri nadomestnih rezervistih in posebno pri enoletnikih. Ravno pri zadnjih pa se lahko prepričamo, kako lahka jim je priučitev vojaških vaj, če so se prej udeleževali šolske telovadbe. Saj obsega šolska telovadba skoraj vse glavne vojaške vaje, samo ne v tolikem obsegu, kar velja posebno glede redovnih vaj, in ne z istim poveljevanjem. Da poveljevanje ni ravno glavna stvar pri telovadbi, je razumljivo, ker bo telovadec gotovo takoj in sigurno izvedel vsako redovno vajo po vojaškem povelju, če se mu le pove, kako se ima vaja izvesti. V tem oziru bi torej ne kazalo preminjati šolske telovadbe v prid vojaštvu, ker bi pri tem gotovo trpela splošna telesna vzgoja. Ker je pa telovadba vendar važna za vojaščino in kakor za vsak drugi stan — posebno še za vojaški stan — nekaka šola, bi bilo gotovo pravično, če bi se ravno vojaške oblasti malo bolj ozirale nanjo in dovoljevale telovadcem olajšave v vojaški službi, da bi jih morebiti že po enoletni službi ali vsaj po dveletni odpustili. Tako bi ljudstvo sčasoma izprevidelo, da ima telovadba tudi na to stran praktiško vrednost. Pridobila bi si vedno več prijateljev. Čim več pa bo telovadcev med narodom, tem krepkejši bo narod in tem več bo sposobnih mladeničev za vojaški stan. To je pa ravno tisto, kar želi vojaška oblast, ko trdi, da se mora stalna armada pomnožiti, če se skrči število vojaških službenih let. Telovadba pa bo pridobila tudi potreben ugled med vzgojnimi sredstvi, ki ga do danes, žal, ne uživa niti pri šolnikih niti pri inteligenci.

Nastane pa vprašanje: Ali bi ne bilo mogoče z nobeno drugo reformo pri šolski vzgoji podpirati stremljenja po le dveletni vojaški službi? Z veseljem lahko odgovorimo na to: Da, mogoče je!

Če bi se telovadba v resnici gojila tako, kakor zahtevajo naši učni načrti, in če bi imele vse šole potrebno orodje in prostore za telovadbo, posebno da bi se gojila telovadba tudi od 14. leta dalje, bi si naši mladeniči pridobili gotovo toliko telesne moči, da bi bila velika večina zmožna služiti cesarju in domovini, obenem bi pa lahko rekli, da imamo tudi zdrav in krepak narod.

Pogrešali bi mogoče le nekaj, namreč vztrajnosti pri dolgih vojaških pohodih. Temu je pa mogoče odpomoči le v mladih letih, torej v šolski, oziroma predvojaški dobi.

Znano je, da ni vztrajnost pri hoji toliko odvisna od krepkih mišic in močnega okostja, temveč od trpežnosti srca in zdravih pljuč. Telesno slabotni ljudje večkrat dlje časa vzdrže pri dolgotrajni hoji nego telesno jako razviti, če imajo bolj zdravo srce in močnejša pljuča. Zdravniško je dokazano, da velika večina vojakov pri dolgotrajnih pohodih ne pade, oziroma ne zaostane zaradi telesne slabotnosti, ampak zaradi srčne slabosti in nezdravih pljuč,

oziroma zato, ker ta dva organa nista vajena prenašati tolikega napora. Treba je torej vaje in treniranja v mladosti. Srce potrebuje med rastjo — kakor vse druge mišice človeškega telesa — da se okrepi in da v slučaju napornega pregibanja ne opeša, primernih telesnih vaj, t. j. pregibanja. Pregibanja za okrepitev srca pa so: tek, daljše korakanje, skok, lučanje, hribolastvo, plavanje. Treba bi bilo vežbati mladino v večji meri tudi v teh vajah. In ravno igre pod milim nebom obsegajo skoraj vse te vaje. Da je to resnica, vidimo že pri učencih, ki so vajeni telesnega napora. Ti vztrajajo pri najbolj živahnem igranju po cele ure, tečejo 15 do 20 minut brez vsake utrujenosti, med tem ko nevajeni pri takih naporih onemorejo.

Vrhutega so igre pod milim nebom kaj dobro sredstvo za treznost. Mladina, ki ima veselje do igranja, gotovo ne bo zapravljala prostega časa po beznicah in se naslajala nad uživanjem alkohola, ampak bo pohitela rajše na prosto k igram. S tem pa pridobimo mogočnega, nasprotnika alkoholu, ki uniči toliko mladih teles, ki jim je prišlo uživanje opojnih pijač v navado.

Ako bi vcepili šolski mladini veselje do igranja pod milim nebom, bi to prešlo v narod sploh, in udeležba pri igranju bi bila velika in zagotovljena tudi iz šole izstopivši mladini. Kakor hitro pa doženemo, da se bo udeleževala vsa mladež ne glede na stan in spol mladinskih iger in zdravih športov, smemo upati, da bomo imeli tudi dovolj zmognih in krepkih mladencev za vojaški stan, ki bodo kljubovali tudi najtežjim vojaškim vajam in vztrajali pri dolгих in napornih vojaških pohodih.

Tedaj bodo izprevidele tudi vojaške oblasti, da zadostuje za take ljudi dvoletna ali celo enoletna vojaška služba za popolno izvežbanje; seveda če se bo gojila tudi telovadba, ki bo okrepila mišice in okostje mladih teles. Telovadba in igra sta nerazdružljivi, ne nadomeščata pa druga druge.

Enake vrednosti kakor igre pod milim nebom so tudi daljši pešizleti; to bi bile pač prave predvaje za vojaško službo.

Na državi pa je, da preskrbi mladini potrebnih prostorov za telovadbo in igre, kar dožene najlažje, če naloži to breme občinam. Te so v prvi vrsti poklicane v to, da preskrbe svojim občanom potrebnih prostorov in orodja za telovadbo in igre. Pa tudi društvom, ki so si dala nalogo, pospeševati telesni razvoj mladine, naj bi država po možnosti pomagala in jih podpirala, kakor dela n. pr. Nemčija.

Šolska telovadba bodi sama sebi namen, ne pa predvaja za vojaščino. Nemčija in Francija sta že davno zavrgli idejo, vzgojevati mladino v vojaškem duhu, ker se je to pokazalo kot predraga in brezpomembna igrača.

Potrebno in koristno pa je, da gojimo poleg telovadbe igranje pod milim nebom in druge pametne športe, ki pomagajo s telesnim zdravjem narodu do čvrstosti.

Potrebo in pomen splošne telesne vzgoje je razložil jako temeljito nadzornik za telovadbo K. A. Knudsen v Kopenhagenu v strokovnem časo-

pisu „Körper und Geist“. Ker obsega spis tudi za naše razmere mnogo koristnega, podamo ga v prestavi.

„Pregibanje ni le eden izmed mnogih znakov življenja; ono je takorekoč bistvo življenja. Povsod, kjer je življenje, je tudi pregibanje. Pri rastlinah, ki so navidezno brez vsakega pregibanja, se izraža njih življenje le v pregibanju, namreč v vednem toku soka od korenine do vrha. Če pozimi otrpnejo soki in preneha njih tok, zaspe rastline in šele, ko pomladno solnce odtaja zemljo, zažive zopet novo življenje.

V onih organizmih pa, ki jih imenujemo v ožjem smislu živa bitja, t. j. v živalskih in človeških, pa je še očitnejše, da je življenje in pregibanje nerazdružljivo. Čim višje je razvita žival, tem večjo zmožnost pregibanja tudi dožene. Primerjajmo n. pr. črva, ki mu za svoje nizko razvito življenje zadošča možnost, da se lahko počasi plazi po zemlji, z mačko, ki s svojim hitrim in vsestranskim gibanjem kaže višji življenski razvoj.

Vnanje pregibanje je pa le indirektni znak našega fiziškega življenja, zakaj vir življenja je pri nas kakor pri rastlinah — tok sokov po telesu. Čim slabotnejši je tok krvi, tem slabše so življenske sile, nasprotno pa, čim hitrejši je oni, tem močnejše se javlja življenje. Ker provzroča svobodni, neovirani tok krvi po vseh delih telesa prijeten občutek zdravja, so iskali ljudje vedno onega, kar požene kri v hiter tok. Zato je cenila mladina vseh časov in vseh kulturnih stopenj igre, ples, kovanje in plavanje i. dr. kot najljubša razvedrila. Če pa starost ali življenske navade onemogočijo ljudem take zabave, izkušajo tok krvi pospešiti z drugimi sredstvi. Pred vsem so se navadili brez pregibanja z uživanjem močnih in opojnih pijač vzburiti kri, vrhutega pa so postali še židane volje, žal, da so pri tem pozabili na neprijetne posledice tega uživanja.

Med rastjo pa potrebuje telo posebno pregibanja. Vsak del telesa raste in se razvija; celice, ki vedno rastejo in se množijo, potrebujejo, da se popolnoma razvijejo, hitrega dovajanja krvi, in edino sredstvo za dovajanje potrebne krvi je pregibanje. Za to je tudi naroda skrbela s tem, da je pri otrokih tako močno razvila veselje do pregibanja. Ta potreba pregibanja se kaže pri otrokih že ob rojstvu ter večja z rastjo. Čim več imajo otroci priložnosti, da zadoste tej potrebi, tem lepše se razvijajo in tem boljše podlago dobivajo za svoje zdravje.

Angleži pravijo: „Pridobi si najprej zdravje živali! (Be a good animal!)“ Roditelji od početka tudi še dokaj upoštevajo to pravilo; zakaj v prvi dobi je duševno življenje otrokovo še tako nerazvito, da so roditelji zadovoljni, če otrok dobro raste in se njegovo telo lepo razvija. Ko se pa zbudi otroško duševno življenje in ko pride otrok v šolo, se to razmerje izpremeni. Roditeljem je zdaj glavna skrb, če otrok dobro bere, piše in računa, če je nardarjen, če se hitro nauči, če ima dober spomin itd., na telesno vzgojo pa popolnoma pozabijo, kvečjem se spomnijo na telo, ko otrok zboli. Zdi se

nam, kakor bi bil telesni razvoj v tej dobi že končan, in da se nam na to stran ni treba več ozirati; gotovo je, da telesna vzgoja zaostaja daleč, daleč za duševno.

Posebno pa se pokaže zanikrnost telesne vzgoje v mestih, predvsem v večjih mestih. Tu je združeno vse, da se telesna vzgoja popolnoma uniči. Na majhnih prostorih so nakopičeni ljudje, kjer jim primanjkuje potrebne svetlobe in zraka, za otroke pa tudi ni prostorčka, kjer bi se zamogli neovirani kretati. Že delo in vsakdanje potrebščine teh ljudi povzročajo toliko hrupa in nemira, da morajo otroci v takih krajih kolikor mogoče mirovati in se ne mnogo pregibati, ker bi to povzročalo še večji hrup, „ki bi nikomur ne koristil.“ Matere si prizadevajo, da dobe sredstva, ki omamijo z njimi otroško domišljijo in misli toliko, da se otroci zadovoljijo z mirnimi igrami in igračkami, in zaduše v njih potrebno pregibanje. In če slednjič neposlušna priroda reagira in zahteva svoje pravo, takrat pa karajo in kaznujejo; mnogokrat traja ta boj dolgo, preden se izbije otrokom potreba pregibanja. Ko otrok doseže 5. ali 6. leto, ne dobe roditelji doma otrokom primerne delo, pač pa komaj pričakujejo dobe, ko jih pošljejo v otroški vrtec ali v šolo. Ta izprememba pa naloži otroku mnogo duševnega dela in ga oropa telesnega pregibanja.

Gotovo je pravilno, dajati otrokom dobre in zadostne hrane — kar se navadno stori, ko začne otrok pešati in bolehati; vendar pa ne smemo misliti, da je s tem že vsem pomagano — ne, to je enostransko! Hrana se mogoče prebavi, nikakor pa še ni rečeno, da pride ta tudi otroškemu organizmu v korist. Če se pri večjih izdatkih ne pripravi prostora za večje dohodke, se tudi dobra hrana v organizmu ne izrabí. Delamo kakor kurjač, ki poklada množino premoga pod parni kotel, pa ne skrbi za to, da bi tudi dimnik dobro vlekel. Vzlic veliki vporabi premoga stroj ne dela pravilno. Enako je s človeškim strojem. Tudi ta potrebuje enake naprave, da lahko dela, dober dimnik namreč, ki ga imenujemo dihanje. Vsakdo pa ve, da je pregibanje edino prirodno sredstvo, ki vzdrži krepko dihanje.

Dr. Lagrange, francoski zdravnik, spreten strokovnjak v telesni vzgoji, piše v svoji knjigi: *L'hygiene de l'exercice chez les enfants*: „Če preiskujemo otroka, ki se malo pregiba — in v naših časih je mnogo priložnosti za taka preiskavanja — se čudimo, ko opazimo, da trpi vsak del telesa in ves organizem sploh na pomanjkanju pregibanja. Otrok izgleda slabo, z eno besedo, bolehen je.“

Vse na njem spominja na rastlino, ki ne raste bujno, njeni listi vise ohlapno in velo, ker nima solnca in zraka. Mišice izgube svojo moč, hrbet se zaokroži, ker ne morejo mišice vzdržati hrbtišča kvišku; rame se povise naprej; one mišice, ki vzdržujejo dihanje, ne vzdigujejo reber dovolj močno, in prsi postanejo ploščate. S tem pa ne trpe samo mišice, ampak trpi vse življenjsko delovanje. Prebavanje ponehuje, veselje do jedi mine, krvni tok

je počasen, moč srca oslabi, dihanje je počasno in ne napolnjuje pljuč. Živčevje oslabi; otrok izgubi moč volje, pregibanje mu je zoperno, le s težavo ga je pripraviti do količkaj naporega dela. In čim bolj izginja veselje do pregibanja, tem bolj se kaže veselje do sedenja. S strastjo prebira romane, požira takorekoč knjigo za knjigo, ali pa se peča po cele dneve n. pr. z risanjem. Starši pa, ki radi mislijo o otrokih vedno najboljše, upajo, da so to početna znamenja do estetiških interesov, oziroma umetniške nardarjenosti — nasprotno je pa to le pretveza, da lahko otroci mirno sede in da se oprostje vsakega napornega dela.

V čim večjem obsegu izgublja volja na moči, tem bolj raste občutljivost in tem živahnejša je domišljija, kakor pri vseh nervoznih ljudeh. Zdaj je nevarnost za morališko zdravje ravno tolika kakor za telesno. Neki belgijski pisatelj pravi: „Če se otrok izogiblje igre, se nagiblje k spačnosti.“

Napram taki ohlapnosti je najboljše — če ne edino — sredstvo krepko pregibanje. Če bi imel tako „bolehen“ otrok vsak dan priložnost, da bi prebil nekaj ur v veseli igri, ne samo na izprehodu, bi v nekaj tednih zadobili njegovi organi zopet normalno opravilno zmožnost, živčevje svoje ravnotežje, in njegov značaj bi se izboljšal.

Med tem ko ima šola mnogo predmetov, ki naj povzdignejo duševni nivo otrok, je imela do zdaj edino sredstvo za telesno vzgojo — telovadbo. V zadnjem času sta se ji pridružili še dve sredstvi: igre pod milim nebom, posebno igre z žogo, in ročna dela. Govoriti hočemo o prvih dveh.

Telovadba. Kakor rečeno, se izraža fiziško življenje v pregibanju in potrebuje za svoj razvitek pregibanja. Na drugi strani pa vtisnejo ona pregibanja, ki sodijo k življenjskim potrebam, obliko in znak fiziškemu življenju. Zajec je dobil svojo telesno obliko zaradi pregibanja, ki ga zahtevajo njegove življenjske razmere; ptič in riba prav tako. Enaka razmerja dobimo pri ljudeh. Kmetu se pozna njegovo delo na vseh delih telesa, enako mizarju, plesalcu, glumaču itd. Mestni otrok dobi šibko telo, ker se malo giblje, kmeški otrok je večji in močnejši, ker se mora mnogo gibati. Mladina se očitno izpremeni od 14. do 20. leta, ko ostavi šolo in prične opravljati telesna dela, posebno na kmetih. V tej prehodnji dobi ravno dokonča telo svoj razvoj — raste hitro. V telesnem kakor v duševnem življenju vse vre, in občutnost za vnanje vplive je na obe strani jako dovzetna. V tem času dobi telo trajno obliko, ki mu ostane vse življenje. Zdaj se popne do svoje lepote ali jo izgubi. Mladim ljudem, ki so skoraj še otroci, ki prično v imenovani starosti opravljati telesna dela, mnogokrat več zaupamo, kakor je v njih moči. Štejejo si v čast, da jih prištevamo med odrasle ljudi in da opravljajo tem primerna dela. Da pokažejo svojo moč, se poprimejo iz častilakomnosti dela z veliko vnemo in odnehajo le pri najhujši utrujenosti. Vsak kmetovalec ve, koliko truda stane 15—16 let-

nega dečka ob košnji, da ne zaostane za doraslimi delavci. Telo, ki je še v razvoju, nima tolike vztrajnosti, kakor je ima ono, ki je že razvito, enolične kretnje pri trajnem delu pa tudi bolj vplivajo nanje. V dveh ali treh letih se izvrše na takem telesu tolike izpremembe, ki bi se v naravnih razmerah izvršile mogoče v dvajsetih do tridesetih letih. Hrbet se okrivi, prsi so vdrte, glava se povesi, prsti, lakti, kolena so upognjena, hoja je okorna, vse kretnje so počasne. Okornost, ki nadomešča otroško gibčnost, je vtisnjena za vse življenje v takega človeka. Telo se torej ne razvije popolno niti glede na zdravje in moč, niti glede na velikost in lepoto.

Primere, kako se ovira telesni razvoj, dobimo* v izobilju tudi v mestu. Tu vidimo otroke, ki opravljajo dela v tvornicah in mnoga druga opravila. Ker je nevarnost za telesno zdravje teh ljudi velika, se je uporaba otrok pri delu že zakonito omejila.

Pa tudi duševno delo ovira telesni razvoj. Zgornji razredi višjih deških in dekliških šol dajejo obilico zgledov za to. Izza zadnjih šolskih let izvirajo večkrat kali one slabotnosti, ki na nji peša mnogo duševno delujočih ljudi vse svoje življenje. Opravičeno bi bilo, če bi se tudi duševno preobloženje zakonito omejilo, na kar pa dozdej le malo mislijo.

(Dalje prih.)

Nazorni uk — propedeutika realij.

Sestavila *Eliza Kukovec, Stopperce.*

Med gesli, katere nam je postavil Diesterweg, nahajamo sledeče:

»Erst das **Was**

dann das **Wie**

Und endlich das **Warum.**«

Stopnjo »Was«, ki tvori temeljne pojme učnega predmeta, nazivamo propedeutiko.

Propedeutika realij bi naj bil nazorni uk.

Imamo mnogo navodil za ta uk. Obravnavajo natančno in temeljito obližje učenčevo. Učijo imenovati malodane dosledno vse predmete iz tega obližja ter njih dele, stanja, svojstva, dejanja, snovi, iz katerih so itd. Vendar so enostranske, ker obsegajo le obširno propedeutiko zemljepisnega pouka, druge panoge realnega pouka pa zanemarjajo. Pogrešamo v njih vaje, katere

bi stvorile učencem pojme, predstave, izraze, kakršnih potrebujejo v prirodopisu, prirodoslovju in zgodovini.

Gospod G. Majcen v svojem navodilu za nazorni uk pač zahteva, naj se otrokom ponazoruje:

1. zbirka snovi,
2. zbirka barv,
3. zbirka oblik.

Zbirka oblik naj stoji na kaki polici, kjer si jo učenci raz sedež vsak čas lahko ogledajo. Ponazoruje naj sledeče oblike:

- kroglja = okroglo
- prizma = oglato
- valjar = valjasto
- stožec = stožasto
- plošča = ploščato.

V prosepah prirodopisja treba je to zbirko dopolniti s sledečimi oblikami:

- cev = cevasto
- lijalo = lijasto
- srce (iz leceta) = srčasto
- jajce = jajčasto
- srp = srpasto
- česelj = zobčasto
- vilice = viličasto
- koruzna bilka = kolenčasto

oblika iz gumija, da se lahko ponazoruje pojmi, podolgovato v dolžino potegnjen ud (konjska, pesja glava).

Nadalje pa je še treba podati preden začnemo z realnim poukom sledeče pojme.

A. Iz prirodopisja.

Rastlinstvo.

Brst: listni, cvetni.

Korenine: koželjaste, okrogle, vlaknate, vejnate.

Steblo nadzemsko: zelnato; bilka, vitica; leseno; šiba, rožg, deblo
podzemsko: čebulj, gomolj, korenika.

Listje: igelnato, suličasto, jajčasto, okroglo, klinasto, lopatičasto, srčasto, ledvičasto, pušičasto; celorobno zobčasto, napiljeno, narezano, capasto, dlanasto, pernasto.

Cvetje: oblasto, vrčasto, lijasto, cevasto, zvonasto, kolesasto, jezičasto, ustnato, žrelast, metuljast.

Razcvetje (Blütenstand): glavica, košek, vretence, klas, mačica, bat, kobula, grozd, lat, kita.

Plod (Suhí plodovi): kapsula, mešiček, štok, lusk (Schotte), golec (žito), oreh, perutka, pokovec, želod, žica, storž.

Mesnati plodovi: sliva, breskev, češnja, marelica, jagode (vinska, navadna, borovnica, malina, robidnica, kumara, buča, dinja), jabolko, hruška itd.

Živalstvo:

Glave: okrogle, podolgovate, ploščate.

Usta: gobec, rilec, kljun, usta.

Uhlji: pokoncu stoječi, ohlapni, pritisnjeni.

Pokritje: dlaka, volna, ščetina, žima, perje, luskinna, gola koža.

Gibala: krak (noga), perut, plavut, breznožna žival.

Orožje: zobovje, roglji, kremplji, kopito, kljun, strup, škarje, želo.

Živalske vrste: Četveronožci (sezavci). Ptice, ribe, plazivci, krkoni, žuželke, gliste, mehkužci.

Svojstvo živali: tolst, zalit, trhel, okoren, neokreten, gibčen.

Vsak pojrn se mora s pomočjo pristnega predmeta ali slike ponazorovati.

Obravnava se vrši v obliki jezikovne vaje. N. pr. Smreka ima igelnato listje. Vrba ima suličasto listje. Vijolica ima srčasto listje itd.

Konj se brani s kopitom. Vol se brani z rogovi. Bučela se brani z želom itd.

Naštejte 10 imen ptičev!

Rudništvo.

Snovi, katere nahajamo v zemlji, se imenujejo rude.

Rude so: sol, premog, žveplo.

Snovi, katere se dajo kovati, se imenujejo kovine.

Kovine so: železo, baker, nikel zlato, srebro.

Raznovrstno kamenje ima tudi svoja imena: apnenec, kremenjak, lapor, labora (Konglomerat).

Prsti: vrtna prst, ilovica, glina, pesek, prodec.

Jezikovna vaja: N. pr.: Kje nahajamo vrtno prst, ilovico, glino?

Barva rudnin!

B. Iz prirodoslovja.

Kaj je trdno? Kaj je tekoče?

Svojstva trdnih teles (trdno, mehko, prožno raztegljivo, krhko, žilavo, luknjičavo; težek lahke).

Okus znanih tekočin.

Veter. Imena: jug, sever, krivec, zdolec; vihar, burja.

Viri toplote: zračne padavine, krogotok vode.

Kaj provzroči toplota v peči? Kaj provzroči solnčna toplota?

Nevihta (blisk, grom).

Apno. Kako se žge, gasi, porabi.
 Kako se ogljenje žge?
 Kako mati kruh pečejo.
 Kako oče vino delajo.
 Pojmi: sladek, kisel, grenek, trpek, slan.
 Katere snovi imajo sladkor v sebi.
 Katere snovi imajo maščobo v sebi.
 Pojmi: taliti se, strniti, raztopiti.
 Barvila: apno, borovnice, žefran.
 Katera sprememba se vrši, ako jajce kuhamo.
 Stroji: škarje, tehtnica, mlin za kavo, ura, natega, meh, škripec, vitel.
 Glasovi: ropot, šum, pok, žvižg, itd.
 Godala: zvon, orglje, gosli, piščal, trobenta, boben itd.
 Viri svetlobe: Mavrica, zrcala. Čemu so očali.
 Vaje: Zvon zvoni. Trobenta doni. Boben bobna itd.
 S škarjami režemo. S tehtnico tehtamo blago. Z uro merimo čas.

C. Zemljepisne pojme

obširno obravnavajo razna navodila za nazorni in domoznanski uk. Poudarjati se morajo sledeči:

Kraj ali prostor: izba, veža, kuhinja, klet, podstrešje, vrt, njiva, gozd, vinograd, travnik itd.

Hrib: gora, vznožje, pobočje, vrhunec; ravnina, dolina; pogorje, hribovje; prelaz, rudnik, kamnolomnica.

Pot, steza, cesta, železnica.

Sredstva, ki olajšujejo potovanje na kopnem: kažipot; voz, kolesel, poštni voz; bicikel, avtomobil; jahanje; vlak, kolodvor, krčma.

Vode: vir, potok, struga, obrežje; globok, plitev; gladina, širina, izliv; brv, most, mlin; luža, ribnik, jezero, morje; toplica, zdravilni studenec; slap.

Občila na vodi: čoln, plov, barka, ladja, jadrnica, parnica, brod.

Bivališče: dom, selo, vas, trg, mesto; življenje v mestu.

Promet: trgovina, obrtnija. S čim se bavijo ljudje.

Jeziki.

Urad, oblast.

Strani neba.

Obzor.

Dolžina dneva v raznih letnih časih.

Lunine mene.

Zvezde: veliki voz, mali voz, rimska cesta, Jakobova palica.

(Še pride.)

Književno poročilo.

Novosti.

Časopis za zgodovino in narodopisje, ki ga izdaja „Zgodovinsko društvo v Mariboru“ in ga urejuje Anton Kaspret, profesor c. kr. prve državne gimnazije v Gradcu (Klosterwiesgasse 9/II) ima v svojem 4. letniku (1. 2. in 3. snopiču, ki so ravnokar izšli) to le vsebino:

I. Razprave: 1. Grafenauer Ivan: O duhovni brambi in nje postanku. — 2. Kovačič Fr.: Bolgari na Slovenskem l. 827. — 3. Žigon Avgust: Donesek o razmerju med Janežičem in Levstikom.

II. Mala izvestja: 1. Štrekelj K.: Prvo Hankovo pismo Levstiku. — 2. Ilešič Fr. dr.: Bibliografica. — 3. Ilešič Fr. dr.: Štef-Küzmič Torkoš.

III. Književna poročila: 1. Murko M.: Zur Geschichte des volkstümlichen Hauses bei den Südslaven. Dr. A. Stegenšek. — 2. Žunkovič Martin: Wann wurde Mitteleuropa von den Slaven besiedelt? I. A. Glonar. — 3. Hübsch Artur: Stajaci brojevi u njemačkoj narodnoj pjesmi od XIII. do XIX. veka. Fr. Kotnik. — 4. Wilpert Josef: Malbý v dřevni basilice svateho Klimenta. Dr. Stegenšek. — 5. Beg Ante: Slovensko-nemška meja na Štajerskem. G. M. — 6. Trstenjak Anton: Slovenci v šomodski županiji na Ogrskem. G. M. — 7. Ilešič Fr. dr.: Sitni prilozí. F. K.

IV. Društvena poročila. Popravki. — Vprašanje. Dr. K. Štrekelj.

Vsebina četrtega letnika „Časopisa“ nam svedoči, da velevažno „Zgodovinsko društvo“ kaj plodonosno deluje in da je v vsakem oziru vredno naše vsestranske izdatne podpore. Zlasti slovensko učiteljstvo bi se ga naj z vso vnemo oklenilo ter se mnogobrojno odzvalo pozivu „Zgodovinskega društva“, ki se obrača na vse rodoljube s prošnjo: a) Pristopite kot podporni udje (redni udje plačujejo 5 K na leto ali 100 K naenkrat, podporni poljubno vsoto) in skušajte pridobiti udov med svojimi znanci in prijatelji. Redni udje dobivajo v dar društveno glasilo „Časopis za zgodovino in narodopisje“. Kdor postane redni ud, dobi še lahko tudi l. letnik za 5 kron. b) Poizvedujte v svojem kraju o zgodovinskih tradicijah, starih knjigah, listinah ter o narodopisnih posebnostih in o tem poročajte odboru. c) Najdene starine in umetnine skušajte pridobiti za društveni muzej ali vsaj skrbite, da se ne pogube. d) Ako se društveni odbor v kaki zadevi na Vas obrne, blagovolite po možnosti prošnji ustreči. e) Podpirajte društvo tudi s spisi o domači zgodovini in narodopisu. — Denarne prispevke sprejema g. dr. Pipuš, advokat v Mariboru, knjige in starine g. prof. A. Stegenšek v Mariboru, poročila pa in dopise društveni tajnik g. prof. Fr. Kovačič, tudi v Mariboru.

Simon Gregorčič. Življenjepis. Spisal Anton Burgar. 1907. Natisnila „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani. Založil Ign. Gruntar. Cena 1 K 20 h, vezana 2 K. — To lično tiskano in s pesnikovo sliko opremljeno knjigo smo ravnokar prejeli ter jo čitateljem našim naznanjamo in priporočamo v nabavo, pridržujoč si nje oceno v eni prihodnjih števil.

Razgled.

Listek.

Nekdanji učitelj postal docent na vseučilišču. Dr. Lujo Adamovič postal je docent dunajskega vseučilišča za rastlinsko geografijo. — Lujo Adamovič položil je v Arbanasih kraj Zadra izpit za ljudskošolskega učitelja. Potem je nekaj časa služboval kot učitelj v okraju Metković. Kot izvrsten prirodoslovec so ga namestili kot profesorja v Srbiji, odkoder so ga pozvali na Dunaj. Pot od učitelja do vseučiliškega docenta — težavna in strma pot. Malokdo mu bode sledil na tej poti.

Alkoholizem in slepota. Po dr. Hippelu, profesorju in zdravniku za očesne bolezni v Heidelbergu, je bilo l. 1899. v celi Nemški 39.799 slepcev. Od teh je bilo 16% = 6633 slepih od rojstva, a pri 20% = 7559 slepih je bil vzrok slepoti oftalmija (očesna bolezen kod novorojene dece). Slepoto, ki je nastopila v starši dobi, provzročil je alkoholizem pri 40% = 15.118 slepih. To je odstotek, ki se je mogel dognati z vso sigurnostjo, a v resnici bode še večji. To je torej tako, kakor pri slaboumnih in idiotih, pri katerih se je tudi dognalo, da je 40 do 60% teh revežev nastalo od alkoholičnih roditeljev.

L. N. Tolstoj v Jasni Poljani zopet poučuje. Četudi je jako slabega zdravja, slavni pisatelj, poučuje selsko deco, ki ga ima neizrečeno rada in ga posluša kakor svojega boga. Zvečer ob 7. uri prihaja k njemu tolpa mladeničev, a L. N. T. govori z njimi o naboženstvu in pravnosti.

Vozarina na državnih železnicah je za učence znatno znižana. Dijaki čez 10 let stari plačajo pol vozarine, dva otroka stara do 10 let plačata skupaj pol karte. Razen tega se vozi lahko na 10 dijakov eden dijak siromašnih staršev zastonj.

Demonstracija otrok. V Terniju je bil štrajk, vsled katerega je bilo odpuščenih mnogo delavcev. Da bi pri vladi dosegli milost, naročili so si radikalci 55 učencev iz Ternija v Kim, kjer so otroci marširali glasno jokajoč pred demonstranti.

Pedagoški paberki.

Čitalnice za učence. V „Školi“ priporoča Fran Luka Božič ustanovljenje čitalnic za učence pri vsaki ljudski šoli. Obeta si od teh ustanov, da bodo postali učenci vneti za čitanje in da bodo tudi po dovršeni šolski dolžnosti ostali zvesti knjigi. Otroci, ki morajo čez poldne ostati pri šoli, imeli bi sobo, v kateri bi se mogli koristno zabavati. Čitalnica bi morala biti pametno urejena. Razen leposlovnih otroških listov morale bi se nahajati v njej reprodukcije umetnin. Vodstvo bi pa moralo biti popolnoma izročeno otrokom samim. Liste izbira učitelj. Čitalnica bi mogla služiti za roditeljske večere. Potrebni denar naj bi priskrbela občina.

Šolske izložbe. V „Školi“ čitamo članek od pisatelja P. P., v katerem nas vodi za kulise šolskih razstav. Zlasti nam pojasnjuje, kako se je pripravljalo gradivo za milenijsko razstavo v Budapešti. Delo, ki je tamkaj figuriralo kot delo učencev, izšlo je izpod rok učiteljev. Poziva, naj se po vzorcu praške pedagoške razstave pošilja na šolske izložbe to, kar je faktiški nastalo v šolskem delu, torej ni bilo namenjeno ab ovo za razstavo. Kajti sicer slegimo sebe in ljudstvo.

Vprašanja otrok. Jakov Bobinac obravnava to temo v 3. številki l. „Škole“ in pride do zaključka, da leži v zajmu dobrega pouka, da po dovršenem učiteljevem delu učenci učitelju stavljajo vprašanja. Tako se more učitelj vselej prepričati, koliko so učenci razumeli in koliko podanega je postalo njih trajna last. Tudi učitelj more mnogo naučiti, ako pusti, da otroci izražajo svoje misli o predmetu.

Reforma elementarnega razreda. R. Zdeborský zahteva za elementarni razred v „Poslu z Budče“ 1907, 26. št., reformo. Pravi, da se otroku v prvem razredu preveč nalaga.

Zahteva, naj se pisanje v prvem razredu eliminira. Učenci naj se uče čitati samo tiskane črke. Zraven naj se uči nazorni nauk in naj se rišejo velike tiskane črke. Knjiga bi morala na vsak način iz elementarnega razreda.

Društvo za umetniško vzgojo se je ustanovilo na shodu „prijateljev reorganizacije vzgoje“ ki se je vršil o Binkoštih v Vajmaru. Namen novega društva je razviden iz rezolucije, ki se je sprejela: v današnji neredni vzgoji se vidi samo prehodna doba od zastarelih uredb k organski enotnosti vsega pouka od narodne šole do visokih šol, in v kateri enotnosti se zrcali najvažnejša zadača bodočnosti. Izmed posameznih referatov naj navedem samo sledeče: Julij Tews se je potegoval za večjo svobodo pri pouku na ljudskih šolah in zahteval, naj se poskuša v prvi vrsti vzgajati v učencih zmožnost se sami učiti in dalje naobraževati ter tako zbuditi v učencih samozavest. Dr. Gruhu je govoril za enotnost vzgoje ter se izrekel proti konfesijskim šolam, ki podpirajo samo versko intolerantnost in proti razdeljenemu pouku dečkov in deklic, ki samo podkopuje нравnost. Dr. H. Christ je zahteval, naj se nemški umetniki otresejo tujih vplivov in črpajo iz narodne duše. Dr. Splethhoff je obsodil mehanski način pouka in sistem semestralnih in maturitetnih izpitov. Dr. L. Grilitt je označil kot cilj nemške vzgoje emancipovanje od klasicizma po gimnazijah. Nemška mladina naj se uči nemški misliti.

Vojaška telovadba. Proti uvedbi vojaške telovadbe v ljudskih šolah se izraža češko učiteljsvo zelo markantno. Nikar te pokveke v ljudsko šolo!

Minister za varstvo otrok. Angleška vlada kaní ustanoviti posebno ministrstvo za varstvo otrok. V področje tega ministrstva bi spadala skrb za zajme otrok v nravnem, socialnem in vzgojnem oziru. Za uresničenje te misli se zavzema zlasti narodni svet v Londonu radi mnogih slučajev, da se dela krivica ubogim in izmučenim otrokom, ki ne morejo najti nikjer varstva.

Kronika.

Bosansko šolstvo. V Bosni je 239 osnovnih šol s 568 učitelji in 266 žandarmerijskih postaj z 2300 žandarji. Za žandarje se je izdalo l. 1906. K 3,753.189, za učitelje 1904 5 K 641.270. Žandar ima 880 K plače, pomožni učitelj 720 K, stalni 1000 K. Žandar odhaja v mir z 18. službenim letom, učitelj po — 40.

Delo češke Osrednje Šolske Matice. Koncem l. 1906. je vzdrževala češka Šolska Matica 3 srednje šole (gimnazija v Viškovu in Zabregu, realko v Olomucu) s 26 razredi in 943 učenci potem 56 ljudskih šol (46 na Češkem, 6 na Moravskem in 4 Šleziji) s 120 razredi in 7161 učenci, 49 otroških vrtcev (31, 15, 3) s 4050 otroki. To velezaslužno društvo torej skrbi za 107 zavodov z 12.174 učenci. Na teh zavodih delujejo 4 ravnatelji, 53 šolskih vodij, 54 učiteljev in učiteljic, 10 ravnateljic vrtcev, 39 pedagoških oskrbnikov in 56 vrtnaric.

Čehi na drugem mednarodnem shodu za šolsko higieno. Na tem shodu bodo govorili sledeči češki pedagogi: Dr. F. Čada iz pedopsihologije, J. Klenka o telesnih vajah, dr. Ružička o svetlobi v šolskih prostorih, dr. J. Zohof o statistiki nalezljivih bolezni med dijaštvom.

Prvo mešano učiteljišče v Evropi se ustanovi v Permu na Ruskem. Poučevali se bodo gojenci in gojenke ob istem času v istem prostoru.

Novi ogrski šolski zakon je potrjen. Prvi žebelj k rakvi ogrskih Slovanov je zabit.

Slava Leopoldu Velikemu! V Belgiji je sedaj 13.921 šolskih sester in bratov, ki poučujejo v javnih šolah, 5476 šolskih bratov in sester v raznih internatih in 6274 šolskih bratov in sester, ki samo deloma poučujejo. V vsej Belgiji je 25.671 duhovnih in samo 2193 svetnih učiteljev. Med poslednjimi je 851 učiteljic. Slava Leopoldu ali Kleopoldu!

Skrb za zobovje. V Folundorfu se je vršil koncert, pri katerem je sodelovalo 270 dečkov. Čisti dobiček se je uporabil za nabavo zobnih ščetk za učence.

10.000 mark za potovanja je dovolilo Hesensko svojim učiteljem.

Ženske — ravnateljice učiteljšč. Prusko ministrstvo je dovolilo, da smejo tudi ženske prevzeti ravnateljstvo ženskih učiteljšč.

Tudi nadzornik. V V.-Udinskem okraju se nahaja učiteljšče za ženske. Toda jako težko je priti iz tega učiteljšča. Nadzornik ni hotel absolventk prej odpustiti, dokler niso starši vsake gojenke darovali njegovi ženi voz sena in pud (15 kg) masla.

Samopomoč proti suspenciji radi političkih prestopkov so uvedli učitelji v moskovski okolici. Vsak član plača rubelj, kadar je vsota izplačana suspendiranemu učitelju, se plača zopet rubelj, ali ne več kot enkrat na mesec.

Zveza nekdanjih učencev ljudskih šol na Francoskem šteje sedaj 6200 članov, 4157 dečkov in 2043 deklic. Ta zveza uprizarja nedeljska zborovanja, ob katerih se čita, igra, strelja, prirejajo izleti itd. Zasluga za to zvezo gre učiteljsvu.

Iz pruskega šolstva. V deželi božjega strahu in dobre нравnosti tudi ni vse tako lepo urejeno, kakor bi si želeli. Učiteljstvo je tamkaj tako revno kakor pri nas. Tako je nedavno pastor v Bensheimu skušal tri kompetente za tamkajšnje učiteljsko mesto iz orglanja. Najboljši orglavec je dobil mesto. Kjer se delajo takšni eksperimenti z učiteljstvom, tamkaj seveda ne more biti preveč tega blaga. Tako se nedostatek učiteljstva na Pruskem vedno bolj občuti. L. 1900 je manjkalo 1590 učiteljev l. 1906 je že bilo 3049 praznih mest. — Tudi vprašanje duhovnega nadzorstva nad šolami še ni rešeno. „Frankfurter Zeitung“ je nedavno prinesla članek o tej zadevi. Tam se čita, da v poslednjih 40 letih ni izšla niti ena pedagoška knjiga iz teološkega peresa, da so se duhovniki šolstvu popolnoma odtujili, da ne deluje duhovništvo niti po šolah niti v učiteljskih društvih. Mnogo duhovnikov samo priznava svojo absolutno nesposobnost za nadzorništvo, a so nekateri, ki nečejo uzde izpustiti iz rok. — Minister Studt, ki je bil primoran odstopiti, je bil velik sovražnik naprednega učiteljstva. Ker so nekatere občine nujale učiteljem večjo plačo, je to prepovedal s posebnim dekretom, ker bajte to povzroča, da teko vsi učitelji v občine, kjer so bolje plačani. Ta minister je kratko pred svojim odstopom izdal posebno imeniten dekret (takozvani Prügeldekret). Učitelji morajo skrbno zapisovati, koliko palic je kdo izmed učencev sprejel, in zakaj so mu jih odmerili. — Kako postopajo nadzorniki z učitelji, priča sledeča dogodbica. Učitelj je imenoval cesarja Viljema I. „Zmagoslavnega“. Nadzornik je opomnil učitelja, češ, Viljem I. je Veliki. Cesarjeva volja je tako in ta se mora spoštovati. Ko je učitelj opravičeval svoje postopanje se mu je nadzornik postavil po robu in zavpil: „Jaz vam to uradno velevam.“

Narodna naobrazba v Avstraliji. Avstralija ima za 4 milijone prebivalcev 5 vseučilišč, katera so pristopna tudi ženam. Vsi učitelji so jako dobro plačani. Profesorji imajo od 15 do 25 tisoč kron na leto.

Angleško učiteljstvo je združeno v „National Union of Teachers“, ki je bila ustanovljena l. 1870. in ima sedaj 57.584 članov. Zvezni organ „Scholmaster“ tiska se v 300.000 izvodih. Društvo ima sledeče odbore: 1. šolski odbor, 2. empirijski odbor, 3. finančni in tiskovni odbor, 4. pravni odbor, 5. organizacijski odbor, 6. parlamentarni odbor, 7. odbor za učiteljsko plačo, 8. podporni odbor in 9. uredništvo. V parlamentu so 3 člani unije. Ker angleški poslanci nimajo diet, plača vsak član društva na leto 2 K za agitacijo in za pravni odbor.

† **Mita Neškovič**, županijski šolski nadzornik, urednik „Novoga Vaspitača“ je umrl dne 23. maja t. l. v Zagrebu. Bil je blag človek in dober pedagog.

Židovska univerza. V Petrogradu so zahtevali Židje svojo univerzo z židovskimi profesorji in židovskim učnim jezikom.

Dvovinarska zbirka. Deželni šolski svet je dovolil na Češkem pobirati na ljudskih in meščanskih šolah po dva vinarja od vsakega otroka vsak mesec. Zbirka se uporabi za vzgojo zanemarjenih otrok.

Novi izpitni red za učitelje na trgovskih šolah zapira učiteljem pot do mest na omenjenih šolah. Tako se jemlje učiteljem vsaka mogočnost, priboriti si boljšo bodočnost. Univerze nam ne dajo, boljših mest tudi ne, za 30 gl'd na mesec se pa naj vrag uči pet let in še več.

Nove pisanke.

Ker se moji šolski zvezki v enotnem kvartformatu na visoko z 12 listi (brez ovitka), izvrstnega, močnega in lepo rastriranega papirja, z močnim modrim ovitkom in dobrim pivnikom, ki se rabijo v vseh mariborskih ljudskih in meščanskih ter v posameznih šolah na deželi, kaj dobro obnesejo, priredil sem, da ustrežem večstranskim vprašanjem **po res dobrih šolskih zvezkih** poleg 16 vrst zvezkov z nemškimi napisi še **osem** različnih pisnih zvezkov v enaki kakovosti in opravi s slovenskimi napisi, in sicer:

Pisanka št. 5 : 4-črtna

Pisanka št. 9 : 1-črtna

Pisanka št. 12 : (za slov. pisanje)

Spisovnica št. 12

Spisovnica št. 20 : 1-črtna

Spisovnica št. 21 : 4-črtna

Številnica št. 25 : s črtami

Številnica št. 50 : brez črt.

Cena 6 vin. komad, za uboge učence 5 vin. — Risanke brez pik iz najboljšega, čisto belega papirja, obsegajoč 8 listov z močnim modrim ovitkom, **cena 8 vin.** — Vzorce na zahtevanje brezplačno. — Prodajalcem primeren rabat.

Tudi priporočam svojo veliko zalogo različnih šolskih zvezkov, papirja, kancljskih, pisalnih in šolskih potrebščin ter molitvenikov, kuvertov (tudi z natisnjeno firmo), peres, peresnikov, svinčnikov, radirgumijev, izvrstnega šolskega črnila, črnilnega ekstrakta, vseh potrebnih dvojezičnih šolskih tiskovin, zemljevidov, vpisalnih knjig itd. itd. po priznanih nizkih cenah.

Andrej Platzer, Maribor, Gospodske ulice št. 3.

Knjigovezna dela točno in poceni. — Tudi se pri meni lahko naroča na vse tu- in inozemske modne žurnale, ilustrovane časnike in sploh periodično izhajajoča literarna dela.

RAZPIS NATEČAJA.

Učiteljske službe.

Št. 429/III.

Na petrazredni ljudski šoli pri **Sv. Benediktu v Slov. gor.** se bode do 1. novembra leta 1907. namestila služba učiteljice z dohodki po tretjem krajnem razredu in s prostim stanovanjem, in sicer stalno.

Prosilke za to mesto naj vložijo svoje prošnje z izpričevalom usposobljenosti iz obeh deželnih jezikov, ter pri prvem stalnem nameščenju tudi z domovnico opremljene, predpisanim potom pri krajnem šolskem svetu pri **Sv. Benediktu v Slov. gor.** do 1. avgusta 1907.

Okrajni šolski svet **Sv. Lenart**, dne 24. junija 1907.

Predsednik: **Attems.**

Št. 589/II.

Na dvorazredni ljudski šoli pri **Sv. Venčeslaju** se bode do jeseni 1907 namestila učiteljska služba z dohodki po drugem krajnem razredu in s prostim stanovanjem, in sicer stalno.

Prosilci za to mesto naj vložijo svoje prošnje z izpričevalom usposobljenosti iz obeh deželnih jezikov ter pri prvem stalnem nameščenju tudi z domovnico opremljene, predpisanim potom pri krajnem šolskem svetu pri **Sv. Venčeslaju**, pošta **Slov. Bistrica** do dne 1. avg. 1907.

Okrajni šolski svet **Slovenska Bistrica**, dne 24. junija 1907.

Predsednik: **Attems.**

Št. 1445/P.

Na šestrazredni ljudski šoli pri **Sv. Vidu** se stalno namesti učiteljska služba z dohodki po tretjem krajnem razredu in s prosto izbo.

Prosilci ali prosilke za to mesto naj vložijo svoje redno opremljene prošnje predpisanim potom do 31. julija 1907 pri krajnem šolskem svetu pri **Sv. Vidu** blizu **Ptuja**.

Okrajni šolski svet **ptujski**, dne 1. julija 1907.

Predsednik: **v. z. Dreflak.**

Št. 428/O.

Na trirazredni ljudski šoli v **Runeču** se bode stalno namestila nadučiteljska služba z dohodki po drugem krajnem razredu.

Prosilci za to mesto naj vložijo svoje redno opremljene prošnje predpisanim potom pri krajnem šolskem svetu v Runeču, p. Ivankovci, do 31. julija 1907.

Okrajni šolski svet Ormož, dne 28. junija 1907. Predsednik: v. z. **Dreflak**.

Št. 1227/P.

Na šestrazredni ljudski šoli pri **Sv. Marku blizu Ptuja** se stalno namesti učiteljska služba z dohodki po tretjem krajnem razredu.

Prosilci ali prosilke za to mesto naj vložijo svoje redno opremljene prošnje predpisanim potom do 31. julija 1907 pri krajnem šolskem svetu pri sv. Marku blizu Ptuja.

Okrajni šolski svet ptujski, dne 1. julija 1907. Predsednik: v. z. **Dreflak**.

Št. 1187/P.

Na štirirazredni ljudski šoli pri **Novi cerkvi** se stalno namesti učiteljska služba z dohodki po drugem krajnem razredu.

Prosilci ali prosilke za to mesto naj vložijo svoje redno opremljene prošnje predpisanim potom do 31. julija 1907 pri krajnem šolskem svetu pri Novi cerkvi p. Podlehnik.

Okrajni šolski svet ptujski, dne 1. julija 1907. Predsednik: v. z. **Dreflak**.

Št. 1593/P.

Na petrazredni ljudski šoli za **Ptujsko okolico** se stalno ali začasno namesti učiteljska služba z dohodki po drugem krajnem razredu.

Prosilci za to mesto naj vložijo svoje redno opremljene prošnje predpisanim potom do 31. julija 1907 pri krajnem šolskem svetu za Ptujsko okolico.

Okrajni šolski svet ptujski, dne 1. julija 1907. Predsednik: v. z. **Dreflak**.

Št. 430/III.

Na petrazredni ljudski šoli pri **Sv. Juriju v Slov. gor.** se bode do dne 1. novemb. 1907 namestila služba učiteljice z dohodki po tretjem krajnem razredu, in sicer stalno.

Prosilke za to mesto naj vložijo svoje prošnje z izpričevalom usposobljenosti iz obeh deželnih jezikov ter pri prvem stalnem nameščenju tudi z domovnico opremljene, predpisanim potom pri krajnem šolskem svetu pri Sv. Juriju v Slov. gor. do dne 31. avgusta 1907.

Okrajni šolski svet Sv. Lenart, dne 24. junija 1907. Predsednik: **Attems**.

Naprednemu in zavednemu učiteljstvu!

Vsakdo bodi naročnik „Zavezinih“ listov, ki so:

Učiteljski Tovariš **Popotnik**
Zvonček **Domače ognjišče.**

POPOTNIK

izhaja **15. dne vsakega meseca** v zvezkih in štane na leto **6 K**,
pol leta **3 K**, četrt leta **1 K 50 v.** Posamezni zvezki stanejo **50 v.**

Naročnino in reklamacije

sprejema »Zavezin« blagajnik **Fr. Luznar** v Kranju. — Rokopise pa je pošiljati ravnatelju **M. J. Nerat-u** v Maribor, Kokoschineggallee.